

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Vojtěch Kvasnovský

LITERÁRNÍ DÍLO JOSEFA KOSTOHRYZE V PROMĚNÁCH ČASU

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jaroslav Med, CSc.

PRAHA 2010

Velice děkuji za cenné rady, konzultace a připomínky vedoucímu mé diplomové práce Doc. PhDr. Jaroslavu Medovi, CSc. Zvláštní dík pak patří paní Marii Kostohryzové za milé přijetí a vstřícnost. Za ochotu sdělit, někdy i velmi osobní vzpomínky na manžela, na společně prožitá léta a na jeho práci.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne 27. dubna 2010

.....

OBSAH

Úvod	6
1 JOSEF KOSTOHRYZ V „PAMĚTI“ MINULÉHO STOLETÍ	7
1.1 Život Josefa Kostohryze	8
1.2 Literární činnost v přehledu	9
2 JOSEF KOSTOHRYZ – BÁSNÍK	10
2.1 Raná básnická tvorba.....	10
2.1.1 <i>Prameny ústí</i>	10
2.1.2 <i>Rekviem</i>	10
2.1.3 <i>Ať zkamení</i>	11
2.2 Šedesátá léta	14
2.2.1 <i>Jednorozec mizí</i>	14
2.2.2 <i>Přísný obraz</i>	15
2.3 Smíření se životem v tvorbě osmdesátých let	18
2.3.1 <i>Eumenidy</i>	18
2.3.2 <i>Melancholie</i>	19
2.3.3 <i>Strmá nenaděj</i>	20
2.4 Bůh a osud v básních Josefa Kostohryze	22
3 VÝVOJ LITERÁRNÍ TVORBY V PRŮBĚHU ŽIVOTA	25
4 POVÍDKY A JINÉ PRÓZY	27
5 OSTATNÍ PRÁCE	28
5.1 Překlady.....	28
5.2 Učebnice.....	28
5.3 Pohádky	29
6 JOSEF KOSTOHRYZ OČIMA SVÉ ŽENY MARIE	30
6.1 Polární záře nad pastvištěm (Svědectví o Josefu Kostohryzovi).....	31
6.2 Dětství	33
6.2.1 <i>Literární úspěch v dětství</i>	33
6.2.2 <i>Vzpomínky z dětství v básnickém díle</i>	33
6.2.3 <i>Plány rodičů s Josefovým životem</i>	34
6.3 Praha.....	35
6.3.1 <i>Studium v Praze</i>	35
6.3.2 <i>Smrt strýce</i>	35
6.3.3 <i>Maturita</i>	36
6.3.4 <i>Zdravotní problémy během studia</i>	36
6.4 Přátelé.....	38
6.5 Tvorba	40
6.5.1 <i>Utajená literární tvorba</i>	40
6.5.2 <i>Věřejná spisovatelská činnost pod pseudonymem</i>	40
6.6 Itálie	42

6.6.1	<i>Odjezd do Itálie</i>	42
6.6.2	<i>Přátelé a krajan v Itálii</i>	42
6.6.3	<i>Ettore Lo Gatto</i>	43
6.6.4	<i>Básně psané pro Anjutu</i>	43
6.7	Návrat do Prahy	45
6.8	Válka	46
6.8.1	<i>Postoj katolických básníků</i>	46
6.8.2	<i>Zničení rukopisů jeho matkou</i>	46
6.9	Poválečné období	47
6.9.1	<i>Tlumočník</i>	47
6.9.2	<i>Není čas na vlastní tvorbu</i>	47
6.10	Zatčení, výslechy, život v kriminále	48
6.10.1	<i>Memorandum českých spisovatelů</i>	48
6.10.2	<i>Zatčení</i>	49
6.10.3	<i>Výslech</i>	50
6.10.4	<i>Obvinění</i>	50
6.10.5	<i>Život v kriminálu</i>	51
6.10.6	<i>Návrat z kriminálu</i>	52
6.10.7	<i>Zdravotní následky z kriminálu</i>	54
6.11	Manželství s Marií Hrubou	56
6.11.1	<i>Seznámení</i>	56
6.11.2	<i>Stará Říše</i>	57
6.11.3	<i>Okupace 1968</i>	59
6.11.4	<i>Konec pracovních příležitostí v roce 1968</i>	60
6.11.5	<i>Uložení spisů do archivu</i>	60
6.11.6	<i>Emigrace</i>	61
6.11.7	<i>Vydavatelská činnost v ilegalitě</i>	62
6.12	JOSEF MALÍŘEM	65
6.13	REHABILITAČNÍ PROCES	66
6.13.1	<i>První pokus o rehabilitaci v roce 1968</i>	66
6.13.2	<i>Druhý pokus v roce 1991</i>	66
6.13.3	<i>Seznam spolupracovníků StB</i>	67
6.13.4	<i>Očištění Josefova jména</i>	68
7	KNIHA ROKU	70
7.1	Reakce osobností na toto ocenění	70
7.1.1	<i>Reakce Daniela Strojce</i>	71
	Závěr	73
	Použitá literatura	74
	Seznam příloh	76
	Chronologie života a díla	77
	Bibliografie	82
	Seznam obrázků	86

Obrázky	87
Anotace	91

Úvod

Téma, které jsem pro svoji diplomovou práci zvolil, mi ještě nedávno nebylo nijak blízké a musím přiznat, že Josef Kostohryz pro mne byl osobou neznámou. Až do doby, kdy se událo několik na první pohled nesouvisejících věcí, které mě k němu přivedly.

Vše začalo cestou mojí manželky na měsíční pobyt do Kanady, kde se setkala se spoustou osobností české emigrace v okolí Toronta. Jedním z těchto lidí byl také pan Josef Svoboda, který manželku při odletu požádal, zda by mohla předat v Praze balíček s kopiemi básnické sbírky paní Kostohryzové, s kterou jsou již léta velcí přátelé.

A tak se také stalo, že jsme se s paní Kostohryzovou seznámili a hned při prvním setkání, které bylo velice milé a vřelé, jsme zjistili spoustu zajímavých věcí. Nejen o životě a díle Josefa Kostohryze, ale také jeho vztah k různým místům, kde pobýval a tvořil.

Co však bylo hlavním momentem, bylo zjištění, že manželé Kostohryzovi léta trávili spoustu času ve Staré Říši na Vysočině, odkud pochází moje žena a dosud tam žijí její rodiče a sourozenci s rodinami, proto i my se tam často vracíme. To bylo i pro paní Kostohryzovou velmi milé překvapení a její vyprávění o času stráveném v rodišti mojí ženy nabylo jiný, osobnější rozměr.

Toto opravdu velmi krásné setkání s paní Kostohryzovou ve mně vzbudilo nejenom zájem dozvědět se víc o době, ve které Josef Kostohryz žil a tvořil, ale především o životě člověka, jehož morální zásady byly vždy stavěny nad osobní zájmy i za cenu perzekuce a následného uvěznění. I to, jak dokázal tuto životní zkušenost promítnout do svého dalšího života a ještě své zásady prohloubit.

Cílem této práce je předložit čtenáři souhrn Kostohryzova díla v různých etapách života, to jak se zrcadlí prožité momenty do jeho díla. Myslím, že životní dílo člověka jakým byl Josef Kostohryz, by nemělo být zapomenuto ani dnes a že je nutné si tyto lidi neustále připomínat a čerpat z jejich životního odkazu, který k nám může promlouvat v každé době.

1 JOSEF KOSTOHRYZ V „PAMĚTI“ MINULÉHO STOLETÍ

V současnosti dosud neexistuje monografie věnovaná Josefu Kostohryzovi a jeho dílu, ale už ho najdeme ve slovnících¹, odborných studiích² či diplomových pracích³. Josef Kostohryz má navíc to štěstí, že svědectví o jeho životě a díle vydává osoba jemu nejbližší, jeho žena Marie v knize Polární záře na pastvištém (Svědectví o Josefu Kostohryzovi)⁴.

Tento autor a jeho život odráží osudy autorů, do jejichž díla vstoupily hrůzy dějin 20. století (především dvě světové války a období komunismu) a přervaly jejich svobodný literární vývoj i jejich osobní život. Cílem tehdejší ideologie bylo, aby tito lidé zmizeli bez literární stopy, proto se jejich díla nevydávala, nebylo možné je najít v knihovnách ani v soudobých encyklopediích či slovnících. Časem se ovšem našli lidé, kteří se snažili, aby se na tyto autory nezapomnělo.

Jedním z autorů, kteří se snažili zmapovat nejenom biografii, ale i dílo Josefa Kostohryze byl Zdeněk Rotrekl ve své knize Skrytá tvář české literatury. Hlavním popudem k sepsání těchto slovníkových biografických kapitol bylo úmrtí prvních členů literární generace, jejichž dílo ani biografie nebyly v té době zpracovány a jejich jména nebyla uvedena ani v dosavadních slovnících, neboť měla být zapomenuta. Situace po roku 1948 způsobila omezení činnosti a zničení práce těchto spisovatelů, nebo ji zamkla do archivů bez možnosti přístupu k nim. Podobná situace se opakovala o dvacet let později a tím se deficit informací o této generaci a její tvorbě ještě prohloubil. Důsledně sebraná fakta ze života jednotlivých osob mohou být na první pohled nepodstatná, nicméně život a dílo nelze ovlivňovat a v těchto případech ovlivňovalo dílo zpětně výrazně život. Takové omezení svobodných podmínek se v dalším díle nemohlo neodrazit. U Josefa Kostohryze je zmiňována např. smrt babičky a jeho věznění, které se nepochybně odráží v jeho tvorbě.⁵

Nejprve si připomeňme stručně jeho život a dílo, neboť už samotný přehled svědčí o nesnadnosti a hrdinství života tohoto básníka.

¹ Slovník křesťanské kultury, Lexikon české literatury, www.wikipedia.cz a další.

² Listy filologické a další.

³ STYPKOVÁ Petra: Kam mizí Josef Kostohryz (osobnost a tvorba básníka), Diplomová práce, Ostravská univerzita Ostrava, 2009.

⁴ KOSTOHRYZOVÁ Marie: Polární záře nad pastvištém (Svědectví o Josefu Kostohryzovi). Druhé, doplněné vydání, Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2008.

⁵ Srov. ROTREKL Zdeněk: Skrytá tvář české literatury, Brno: Blok, 1993, 5–7.

1.1 Život Josefa Kostohryze

Josef Kostohryz se narodil 25. prosince 1907 v Křenovicích u Bechyně v jižních Čechách. Byl nejstarším synem Antonína a Cecílie Kostohryzových. Měl další tři sourozence: sestry Marii a Albínu a bratra Františka. Do svých 13 let žil u své babičky, kdežto rodiče s ostatními sourozenci žili v sousední vesnici v Bojenicích. Obecnou a měšťanskou školu navštěvoval v Bernarticích, dále pokračoval na první české reálce v Praze v Ječné ulici, kde v roce 1924 maturoval. V roce 1927 začal na filozofické fakultě Karlovy univerzity studovat češtinu, francouzštinu a filozofii.

Po studiích se věnoval překladatelství a v letech 1934-1936 působil jako lektor češtiny v Římě a Neapoli. Když se vrátil do Čech, učil na středních školách v Praze a v Českých Budějovicích češtinu a francouzštinu. V roce 1941 se poprvé oženil s Eliškou Felklovou z Frýdku Mítku. Během války spolupracoval s odbojem a čas se musel skrývat. Po válce pracoval na ministerstvu zahraničních věcí, měl na starosti a vedl oddělení, které sledovalo zahraniční tisk. V roce 1949 odtud na vlastní žádost odešel do Národní galerie, kde pracoval v administrativě až do roku 1951.

V roce 1951 kdy byl zatčen za velezradu, protože byl autorem tzv. Memoranda českých spisovatelů. Následoval proces s tzv. Zelenou internacionálou⁶ a v dubna 1952 byl odsouzen na doživotí. V roce 1963 byl podmíněčně propuštěn. V roce 1964 začal pracovat jako dokumentátor Národopisného ústavu Moravského zemského muzea v Brně. V roce 1965 se rozvedl s manželkou Eliškou, znovu se oženil roku 1967 a přestěhoval se se svou druhou manželkou Marií do Prahy. Pracoval jako překladatel, často pod cizím jménem. Zemřel náhle 24. května 1987.

⁶ KRATOCHVIL Antonín: 40 let od procesů s českými spisovateli, <http://www.katolicka-dekadence.cz/?p=52>, (20.3.2010)

1.2 Literární činnost v přehledu

První literární činnost zahajuje již roku 1926 na reálce stejně jako Václav Renč⁷ ve Studentském časopise, kde oba poprvé publikují své verše. Publikuje pod pseudonymem Jiras (tak se říkalo statku jeho rodičů) nebo pod jménem svého otce Antonín Kostohryze.

V letech 1928 – 1929 napsal svou první básnickou sbírku Apokryfy. Druhá sbírka s názvem Druhá lyra vznikala v časovém rozmezí let 1929 – 1936. V letech 1933 – 43 publikuje v časopisu Řád, jehož je spoluzakladatelem. V roce 1934 vychází knižně sbírka Prameny ústí. V letech 1939 – 1946 vznikají povídky Sudička, Černá Anka, Smutný žebrák, Smrt v pastoušce, Příběh ševce Kotta, Nina. Další dva romány se nedochovaly, protože je autor sám zničil. Roku 1946 vyšla další básnická sbírka Ať zkamení. V roce 1969 vyšla sbírka Jednorozec mizí. V následujících letech (1969 - 1974) vznikají pohádky Potulný kytarista přišel pro pikurky – Jednorozec a krásná Magelona. Další básnická sbírka Přísný obraz vychází v roce 1970. Z důvodů finanční tísně se autor v roce 1975 pokouší o kriminální romány Paraple paní Černé, Ančí Máchová, Mladá paní Jiroušková.

Další sbírky už vychází pouze v exilu nebo v samizdatu, 1980 vychází v Mnichově Eumenidy, a 1985 tamtéž básně v próze Melancholie. V roce 1987 vychází v samizdatu Josef Kostohryzem vybraný a uspořádaný výbor z vlastního básnického díla s názvem Strmá nenaděj s doslovem Bedřicha Fučíka⁸.

Na tomto stručném přehledu literárního díla je patrné, že Kostohryzova literární činnost je několikrát doslova přervána a zároveň z toho vysvítá, že celý život byl tažen k básním – byly jeho základním literárním vyjadřováním. Jeho vlastní tvorbě se teď budeme věnovat podrobněji.

⁷ Václav Renč (28.11. 1911-30.4.1973) Autor katolicky orientované reflexivní lyriky, dramatik tíhnoucí k nadčasově platným moralitám, překladatel z němčiny, angličtiny, francouzštiny, řečtiny, italštiny a polštiny, autor knih pro děti, literární a divadelní kritik, autor rozhlasových her, in: OPELÍK Jiří: Lexikon České literatury, 3/II. Praha: Academia, 2000,1232.

⁸ Bedřich Fučík, užívající v období normalizace pro svoje překlady pseudonym Václav Horák, (4. ledna 1900 Čáslavice – 2. července 1984 Praha) byl český literární kritik, historik, editor a překladatel, manžel překladatelky Jitky Fučíkové. Patří mezi katolicky orientované literární kritiky, http://cs.wikipedia.org/wiki/Bed%C5%99ich_Fu%C4%8D%C3%ADk, (22.4.2010).

2 JOSEF KOSTOHRYZ – BÁSNÍK

2.1 Raná básnická tvorba

Prvopočátky básnické tvorby sahají do období studia na vysoké škole, ale tehdy vycházely pouze v časopisech a bez uvedení pravého jména. Od roku 1934 však již začínají jeho básně vycházet ve spolupráci s nakladatelstvím Řád.

„Poprvé publikuje ve Studentském časopise básní „Matky“ a prózou „Ráno“. Již v roce 1931 překládá Balzakovy Ztracené iluze, jeho příspěvky lze nalézt v revui Tvar, v Durychově Akordu, v Listech pro umění a kritiku, v Lumíru a v almanachu Kmene (1937). Brzo se ocitá v okruhu básníků a spisovatelů jež kolem sebe sdružila revue Řád. Roku 1932 je na čas spoluredaktorem této revue.“⁹

2.1.1 Prameny ústí

Prvotinou takto vydanou v již zmíněném roce 1934 je jediná báseň s názvem Prameny ústí, která však nevyvolala téměř žádnou odezvu, jelikož vyšla ve velmi malém nákladu a ve velmi málo známém vydavatelství. Následovala desetiletá odmlka v jeho tvorbě. Prameny ústí byly věnovány Josefu Haklovi¹⁰. Na první pohled skromný a jednoduchý název básně, skrývá její hlavní význam. Symbolizuje začátek i konec lidského života, které uzavírají pomyslný kruh, lidské uvědomění si jejich neoddělitelnost. Z této básně není patrné katolické zaměření, jedná se spíše o obecně duchovní nebo metafyzickou poezii.

*„ó zemi ustavičně bdící a sladká prostornosti na loži teskném na loži z hvězd
k nimž rosa touhy milostně kvílíc raší a smavou nádherou pozdvižené prsti
raduje se v oltáři zmitání vsáknuta vypita hroudou rosa ta čistá skřivánčí píseň“¹¹*

2.1.2 Rekviem

Roku 1944 vychází báseň Rekviem v nakladatelství Ladislava Kuncíře¹² v Praze. Jak již bylo uvedeno, vychovávala Josefa Kostohryze jeho babička Barbora Keřková z Křenovic.

⁹ ROTREKL: op.cit., 80.

¹⁰ Jeden z jeho prvních celoživotních přátel, budoucí právník, se kterým byl ve stejné době v Itálii.

¹¹ KOSTOHRYZ: Básně, 7.

Rekviem napsal po její smrti jako modlitbu za její duši. Z básně je patrné nejenom překvapení a strach z náhlé smrti, ale také smíření a nové naděje po přijetí smrti jako součásti života.

*„Umřelas, nejsi, v nehnutém klidu spíš a neklid vane tmou,
bláhové srdce, čeká od něžných slov, že ještě rozetnou,
a nechce uvěřit, že láska nemá moci,
když zrak tvůj zlomil se a utkvěl v hrůze noci,
strnule mlčíš, teď pohnula jsi rty, proč prchá krev z žil mých?
Závratí váben vtisknu políbení, a chlad těl neživých,
Uštknutí nebezpečné, trest děsu na mě dých.“¹³*

2.1.3 *At' zkamení*

V roce 1946 vychází sbírka básní *At' zkamení*, jejíž součástí je již dříve vydané *Rekviem*. Sbírkou vydává nakladatelství Vyšehrad. Obsahuje básně z období 1935-1943, které se zabývají převážně člověkem jako tvorem trpícím, hříšným, který si nezaslouží odpuštění nebo slitování, ale přesto stále prosí o záchranu.

Sbírka obsahuje básně *At' zkamení, Píseň jitřní ranní modlitba, Kain, Don Juan, Nářek, Trosky, Dobrodružství, Bloudění a Klenot*.

V básních *Don Juan, Kain, Bloudění a Klenot* se shodně opakuje téma osamocení člověka, bezmocnosti a beznaděje, opět se ze prolínají modlitby k Bohu a k životu a zároveň rouhání. Všudypřítomnost Boha a neschopnost se ho dotknout působí neustálá muka člověku, který v Boha věří a uvědomuje si svou nedokonalost. Nadějí se mu tak stává smrt.

Básně *Nářek* a *Tajemné trosky* opět symbolizují koloběh hříchu a touhy po odpuštění, které člověka trýzní. Neustálá touha se přiblížit k Bohu je zmařena rouháním a hříchem.

¹² Ladislav Kuncíř (1890-1974) byl český nakladatel v období mezi světovými válkami. Edice, které vydával, se vyznačily vzornou a přitom jednoduchou úpravou grafickou a velmi dobrým tiskem. Vydával básnická a literární díla jak klasiků, tak začínajících literátů. Zvláštní pozornost pak věnoval církevním myslitelům, bohoslovcům a českému baroknímu písemnictví, http://cs.wikipedia.org/wiki/Ladislav_Kunc%C3%AD%C5%99, (20.3.2010).

¹³ KOSTOHRYZ: Básně, 15.

*„Bože, Pane milovaný, kdo tě pozná,
Když každý dech bolí trestem nesčíslným?
Zda uslyšíš modlitbu mou v tom rouhání,
Hřivnu dávno zakopanou v zpronevěře?“¹⁴*

V Bloudění je pak znovu hlavním tématem nekončícího hledání smyslu života bludiště, kde člověk není schopen najít ani začátek ani konec, není schopen dojít k cíli, ani se vrátit. Opět zde básník zažívá trýzeň z neustálého koloběhu života a smrti, častým motivem v celé této sbírce je neutuchající žízeň, která člověka hledajícího sužuje. Člověk přestože je svobodný, nemůže dojít dál než kam mu dovolí koloběh života, to je ke smrti.

Báseň Klenot pak uzavírá celou sbírku. Z Klenotu je patrná úleva, která se rozprostře v momentě, kdy se básník smíří se svým osudem a po veškeré marnosti se vrátí tam, kde prožíval své dětství a mládí. Návrat do kraje, který pro něho znamená bezpečí.

*„Krajino mládí ztraceného, daleko, dávno srdci odňatá,
po tobě teskní smutné štkání, tesknota s oblak mečem řátá,
snů nejpřísnějších domovino, v posledním soudu nepojatá
K tobě se vracím tichou písní, mocnějším ještě smutku mlčením,
v samotě noční dálky tvé zřím, planoucí v tobě světlem denním,
hrad křišťálový dětských jistot, jež nikdy v skutek neproměním“¹⁵*

Přestože je sbírka Ať zkamení výrazem úzkosti, má zde své místo i víra a naděje. Návrat do bezpečného dětství je také návratem dítěte k Bohu.

Sbírka Ať zkamení je psána“ složitě strukturovaným březinovsko-claudelovským volným veršem, jenž ji často dodává hymnický ráz, vychází z apokalyptických představ o zmaru a rozpadu všeho. V barokně dramatických antitezích vrší Kostohryz obrazy smrti, zmaru a prázdnoty, protože člověk je nejen „vyhnanečzakletý ve věčné otroctví“, ale také „vlastních zahrad žhár“. Vše je echem hrobu, marnost světa, vyjadřovaná často až s barokně dekadentní expresivitou, znicotněla i vzpouru (symbolizovanou postavami Kaina a Dona Juana), a tak se nářek člověka stává jedinou formou kajícího, jež doléhá k Božímu milosrdenství. Hříšnost, smrt, „rouhavý vzdor“, i metafyzický děs z prázdna

¹⁴ KOSTOHRYZ: Básně, 33.

¹⁵ KOSTOHRYZ: Básně, 40.

(vědomě artikulovaný s máchovským akcentem) v kontrastu s lidskou křehkostí, touhou po „ztraceném ráji dětství“ a láskou k zemi, k níž všichni bytostně přináležíme, to tvoří základní vnitřní půdorys Kostohryzovy poezie, která jakoby svou křesťanskou spiritualitu budovala na troskách všech pouze lidských nadějí.“¹⁶

¹⁶ MED Jaroslav: Spisovatelé ve stínu. Praha: Portál,2004, 181.

2.2 Šedesátá léta

Tvorba v šedesátých letech je poznamenána vším čím si Kostohryz v průběhu předešlých let prožít, ať už to byly výslechy, vykonstruovaný politický proces, odsouzení, dlouhých 13 let ve vězení, nelidského zacházení s politickými vězni, nespravedlností, ponižováním, samotou, ale také touhou po odpuštění těm, kdo na něm tato příkoří páchali.

Pro dokreslení útrap, kterými si básník v době svého věznění prošel, ale které ho musely zákonitě poznamenat na celý život popisuje v rozhlasovém pořadu na Svobodné Evropě a Hlasu Ameriky český spisovatel Antonín Kratochvíl¹⁷.

„...po 24 hodinách neustálého stání se většinou vytvoří na nohách otok, vzniklý extravazací tekutiny z krevních cév. Kůže na nohách se napne a je velmi bolestivá. Poruší se krevní oběh, srdeční tep se zrychluje a dochází ke kolapsu. Naruší se funkce ledvin a nevytváří se moč, přičemž vězeň trpí strašnou žízní a pije vodu, která se však nevylučuje, ale pouze zvětšuje na nohou otoky. U lidí, kteří jsou nuceni stát po dobu několika dnů, posléze dochází k delirantním stavům charakterizovaným ztrátou orientace, úzkostí, bludy a zrakovými halucinacemi. Všechny jmenované efekty a praktiky, od deziluze přes strach až k bití a neustálému nočnímu buzení, sloužily k vyvolání exhausce. Je-li člověk u konce svých sil a je-li jeho osobnost již vlastně mrtva a bez vůle, neztrácí jenom svou identitu, ale často i základní pud k životu.“¹⁸

Nutno podotknout, že věznění předcházelo neméně náročné pronásledování, výslechy a šikana ve vykonstruovaném procesu.

2.2.1 *Jednorozec mizí*

Básnická sbírka *Jednorozec mizí* vychází v roce 1969 v nakladatelství Československý spisovatel. V první řadě se jedná o vzpomínky a rekapitulaci uplynulých let života, které

¹⁷ Antonín Kratochvíl (1924-2004) byl český spisovatel, prezident exilového PEN klubu. V roce 1945 maturoval na gymnáziu v Brně, poté začal studovat dějepis a češtinu, ale v roce 1948 byl z politických důvodů vyloučen. V roce 1947 se stal redaktorem Lidové obrody, což byly prněnské prokatolicky orientované noviny. Redaktorem tam zůstal až do roku 1952, kdy emigroval do Německa., http://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_Kratochvil, (20.4.2010).

¹⁸ KRATOCHVIL Antonín: Půlstoletí od procesů s českými spisovateli, Literatura určená k likvidaci, Praha:Obec spisovatelů, 2004, 15-22.

byly poznamenány třináctiletým vězněním, nutno zde doplnit, že původně mu hrozil trest smrti, který byl zmírněn na doživotí. Po třinácti letech následovalo podmíněčné propuštění, v podmínce pak byl až do své smrti v roce 1987. Život ve vězení, ponižování, samota, odloučení od rodiny a následný rozpad rodiny, nespravedlnost, kterou na sobě za ta léta pocíťoval a zároveň neustálá touha po smíření se s minulostí a po odpuštění těm, kteří se na jeho trýznění podíleli.

Sbírka obsahuje básně *Ó Múzo, Ztráty, Uplynulé nesnění nevím a sám, Nejhorší – dát tomu jméno, Stará milenka, Popel, Myrta, Ariadne, Tausendmal leben, Rumělkou, Krajiny jiné, Dvě struny s pomněnkou, Zašlý obraz, Podzimní den u kamen, Dozpěv k návratu, Neuhne nikdo, Mohyly a Madrigal.*

„Básně sbírky jsou tak důkazem proměny básníkovy vnitřního i vnějšího světa – vnímání, zobrazování a hodnocení světa, skutečnosti na základě prožitých událostí je nyní konkrétnější a odhodlanější. I zde je zásadním tematickým jádrem pocit mučivého stesku po nezachytitelnosti uplynulých let a vědomé básníkovy přihlášení se k všeobecné lidské hříšnosti a marnivosti. Odmítá možné odpuštění a poté, co na sebe přebírá roli vykupitele (ta je „v konečném sčítání“ pro autora zásadním vítězstvím nad sebou samým), ji vzápětí (v závěrečných číslech sbírky) zase rezignovaně skládá. Ve sbírce už je patrnější i časovost – smrtelnost a změna. Všudypřítomná cizost a až paradoxní prázdno člověka, ne však samota. Básník si je neustále vědom přítomnosti Boha.“¹⁹

V této sbírce je bezesporu zásadní báseň Mohyly. Básník prezentuje svůj pohled na svět, na život ve společnosti a ohlíží se za svým prožitým životem. Nemá obavy vyslovit obvinění těm, kteří jeho a tisíce dalších trýznili a mučili. V Mohylách se vyznává ze svého dlouholetého a velmi hlubokého přátelství s Václavem Renčem s nímž sdílel společné touhy, inspiraci a múzy.

2.2.2 Přísný obraz

Básnická sbírka vyšla v roce 1970 v pražském nakladatelství Vyšehrad. Sbírka obsahuje básně *Přísný obraz, Zamlčet všechno, K hoře nepřístupné, Až přijde čas, Veliká samota, Nemilosrdně, Jen příhoda, Náhlá chvíle, Kletba té krásy, Wahlvewandtschaften, lostná*

¹⁹ STYPKOVÁ Petra: Kam mizí Josef Kostohryz (osobnost a tvorba básníka), Diplomová práce, Ostravská univerzita Ostrava, 2009,59.

slova, Co bude kořist, Ještě si troufat, Stránka z deníku, Kde spala Eurydiké, A ty jsi můj bratr, Variace, Kam už nesmím, Zaradoval jsem se.

Přestože tato sbírka vyšla pouhý rok po vydání sbírky Jednorožec mizí. Je zde již patrný odstup od utrpení, kterým si autor prošel v uplynulých letech. Pro tuto sbírku stejně jako pro Jednorožce platí, že přes ztracený čas, strávený ve vězení, nachází autor uvolnění, smíření se sebou i s osudem. Po všech těch útrapách nastává období jakési odevzdanosti, smíření s životem i se smrtí.

*„ A jako tatínek kdysi,
o ruku opřeš si hlavu:
ted' už jsi podoben jemu
i vzdáleným, neznámým mrtvým.
Říkávali ti
Tenkrát za tichých večerů doma,
že potom, na konci cest.
Teprve potom, a nečekaně, pozdě,
přišel ten záživý úsměv. A odněkud zdola
vysoká píseň se ozvala znovu
a jako plamen a jako veliká voda
zametla ty stopy za mnou, kde nebyla ona,
a zůstala jediná, vítězná, sama.“²⁰*

I v této sbírce vzdává básník hold rodnému kraji, opět zde dominuje „rozhovor“ mezi ním a Bohem, opět se ptá a pochybuje.

*„Jen Boha pokoušej znovu slovem i pohledem vzpurným,
nedej se zastrašit slzou z vlastního oka a hoře,
tolik je na světě krásy, kterou jsi neviděl ještě!
Zdaleka dechnutím náhlým ozve se hluboká hmota
a padne vzlyknutím něžným do noty nezaspívané,
konečný trylek se lehce vynese o něco výše,
o jedno mávnutí křídla povzlétne nad zapomnění,
a potom ticho. A z něho odezva vzpomínky nahé,*

²⁰ KOSTOHRYZ : Básně, 99.

*bez tvaru, skončené dávno, zavřené, do kruhu celé:
a všechny příběhy moje takovou podobu mají,
že marně hledám v nich nitku, které se Theseus držel.*²¹

²¹ KOSTOHRYZ: Básně, 130.

2.3 Smíření se životem v tvorbě osmdesátých let

2.3.1 *Eumenidy*

Sbírka *Eumenidy* vychází v roce 1981 v PmD v Mnichově. První báseň sbírky je bez názvu, začíná slovy **Taková krása**, ostatní básně již název mají **Konec hazardu, malá rytina, Pro violu a vítr, To jsme nevěděli, Zapomeň, řekne s úsměvem, Neschůdná cesta, Zkalené zrcadlo, Z kterého žalmu, Ale jak smutný, Marnotratný syn, Dopis Anjutě, Post scriptum, soudný den nebude, Jen vratké chmýří, Starý portrét, Neskončená chvála, Snad kdybys věděla, Eumenidy, Melancholie, Jen lehce o strunu zavadit.**

Eumenidy jsou v antické mytologii smířené bohyně pomsty a kletby, trýznitelky lidského svědomí. Stárnoucí básník zde dává jasně najevo, že už se nebude omlouvat, nebude mít výčitky, nebude se bát kouzel bohyň pomsty. Vrací se do chlapeckých let, tiše hovoří se svou zemřelou matkou, vzpomíná. Vše je založeno na vztahu mezi ním a Bohem.

Básník si je vědom skutečnosti, že převážnou část života má již za sebou. S klidem v srdci se smířuje s konečností života, s osudem, očekávaná nevyhnutelná smrt již není pojímána tak dramaticky a tragicky jako v minulých letech. Zároveň si uvědomuje tu skutečnost, že přestože jeho život se nachyluje ke konci, vše ostatní kolem pokračuje v koloběhu života, rodí se nové životy, vše pokračuje dál. Znovu se zde potvrzuje propojení do kruhu jak již bylo zmíněno u sbírky *Prameny ústí*. Tento motiv se vine celým básnickovým dílem.

*„Zítřka už vrátím se k Tobě, ó Bože, můj Otče,
zítřka už do chrámu půjdu a břemeno složím,
k nohám Ti položím všechno to málo a mnoho;
dozadu stoupnu si, na místo nehodných lidí,
vždyť jinam nesmím a jinde bych nemohl plakat,
udělám znamení kříže a na dlažbu kleknu,
tu tíži shodím už ze srdce nepokorného.“²²*

Sbírka *Eumenidy* je jakési ohlédnutí za drsnými, nelehkými roky života, které prožil. A přestože jsou verše psány v dynamickém a někdy i ponurém duchu, tak jak tomu bylo i v dřívější tvorbě, je zde patrný klid, který vyvěrá ze srdce smířeného s osudem.

²² KOSTOHRYZ: *Básně*, 146.

2.3.2 *Melancholie*

Jedná se o poslední autorovu sbírku, která byla vydaná samizdatem v Mnichově roku 1985. Sbíрка obsahuje básně **A mon ami Max Jacob**²³, **Zjevení, Cesta, Skřivan, Letní kavárna, Nashledanou, Málo. Jsem lačný, Hodina zmatku, I když jsem něco zapomněl, Strach lásky, Zpustošený akvarel, Co bývalo stříbrné, Bříza, Babi léto, Jeden pokřik žlvy, V oválném rámu, Váhavým krokem, Začátek románu, Když jsem se už vzdal, Hluchý den, Vzpomeň si!, Ještě vzdoruji a Křehký titul.**

Nejedná se o typickou lyrickou poezii, ale je psaná spíš formou prózy – básní v próze. Přestože se výrazně změnila forma básní, jejich obsah zůstává s typickým rukopisem autora.

Obecně lze tuto sbírku označit jako „dopis na rozloučenou“. Projevy lásky ke svým přátelům, blízkým, k dceři Barušce, vyznání se ze svého vztahu k Itálii a k italským přátelům. Vystupují zde jako již mnohokrát v jeho díle vzpomínky na dětství, na svůj domov a některé již zapomenuté okamžiky jeho života. Znovu a znovu se zde opakuje téma naděje a víry. I když jsou různé životní osudy neměnitelné, těžké a smutné, naděje stále zůstává.

„A znovu to průzračné slovo, jemuž jsem nikdy zcela nevěřil a jež bylo vždycky jen oslící hříchu a nikdy štěstí. Hluboká samota prázdny bezobraznosti plné kovového hučení. Ani lítost, ani pokání, ani strach, jen samota. Ale Bůh odpustí přece.“²⁴

Jak známe již z předchozích sbírek, dokáže se básník nejenom bezostyšně rouhat vůči Bohu, ale také dokáže prosit o odpuštění a ctít Boží dobrotu:

„ Zatím ke mně Trojsrský nemohl. Jako jindy a jako vždycky on i já máme ještě čas, než sklapne chvíle a já budu musit přiznat nebo zapřít, udělat nebo uhnout. Před hotelem už stojí autobus, který mě má odvézt na letiště. Potom bude nade mnou modrá obloha. Neboť je velkolepý den, zrovna jako tenkrát, kdy a bylo to tak ve vysokém létě, kdy jsem stál mezi svými lidmi v našem venkovském kostele a nad námi na klenbě hlavní lodi byla modrá obloha se zlatými hvězdami. Stál jsem vzadu a hřešil jsem modlitbou, ve které se kymácela

²³ Nejedná se o název básně, těmito slovy báseň začíná, jedná se o dopis příteli..

²⁴ KOSTOHRYZ: Básně, 195.

*pýcha. Odved' mě a postav mě do tmavého kouta někde v podsvětí. Avšak Ty jsi nechal plynout červenou krev mým srdcem a pustil jsi mě, opět právě stvořeného a volného do široširý prostor času.*²⁵

Pro sbírku je zásadní užívání obrazů a symbolů. Vše je vyjádřeno stručně a výstižně, proto je většina básní sbírky jednostránková. Po stručném básníkově uvedení do konkrétní atmosféry přichází rozvinutí pocitů, děje, prožitků a vzpomínek.

Toto je hlavní myšlenkou většiny próz, je zde použita široká symbolika barev, prostých věcí, vůní, kterými básník popisuje hloubku každého okamžiku. Jedná se o jedinou prozaickou sbírku psanou formou krátké lyrické prózy, zachycující typická témata z básníkovy prožitku a jeho vnímání světa a bytí vůbec. Téma vnitřního boje věřícího člověka, strach, úzkost a stesk a pomíjivost toho krásného co člověk zažívá, hloubka a síla přátelství, všudypřítomný pocit touhy po novém prožitku, touhy po nalezení té pravé cesty k Bohu a ke smíření.

Myslím, že celou sbírku lze charakterizovat citací básníka v úvodní próze Zjevení, která zní: „neuvěřitelná nádhera naděje“²⁶

2.3.3 *Strmá nenaděj*

Jedná se o výbor básní, který vyšel 14 dnů po smrti Josefa Kostohryze v roce 1987 v nákladu pouhých sta výtisků. Do sbírky byly zahrnuty básně ze sbírek **At' zkamení**, **Jednorozec mizí**, **Přísný obraz**, **Eumenidy** a dále pak rukopisná báseň **Stálo to za to! A bylo to krásné!**. O její vydání se zasloužil Antonín Zouhar, avšak při prvním setkání nebyl Kostohryzem přijat s nadšením a odmítl na sbírce spolupracovat. Až při druhém setkání již byl vstřícnější a za pomoci paní Jitky Fučíkové uspořádal soubor básní a nazval jej *Strmá nenaděj*.

Ve vydavatelské poznámce sbírky *Strmá nenaděj* uvádí Antonín Zouhar přímo Kostohryzovu citaci dokládající jeho nechuť na sbírce spolupracovat: „Žádný básník nejsem, nikdo mě nezná, nikdo mě nečte!“. Toto však zpochybňuje jeho manželka Marie

²⁵ KOSTOHRYZ: *Básně*, 207.

²⁶ KOSTOHRYZ: *Básně*, 185.

v knize Polární záře, že se Josef Kostohryz vždy cítil být básníkem a určitě by sám takovéto tvrzení nevyslovil.²⁷

Za zmínku ještě stojí slovo „nenaděj“ v názvu sbírky, které symbolizuje jeho neutuchající naději v pramenící z víry v Boha a neustálé pády a útrapy na cestě k němu. Nutno zdůraznit hloubku vztahu k Bohu tím, že přes všechno utrpení, ústrky a životní trable svou víru v Boha nikdy neztratil, přestože zažíval neustálé pochybnosti o Boží přítomnosti o jeho působení v životě člověka.

Stálo to za to! A bylo to krásné! je vlastně poslední rozloučení s Vladimírem Sísem²⁸, Kostohryzovým spoluvězněm, který zemřel v Leopoldově. Po 12 letech byl exhumován a uložen do rodinného hrobu v Ležánkách u Tišnova. V této básni nejenomže oslovuje svého přítele sám autor, ale zahrnuje i hypotetické odpovědi adresáta.

*„Ted' se k vám konečně vracím a není mi líto,
není mi ničeho líto – a přece jen toho,
že jsem vám způsobil smutek.
To mi už odpusťte. Musil jsem. Byl to můj život.
do své moravské země se konečně vracím,
ráda mě přijme a její kvítí a oblaka, lesy
pro mne každý den budou mít slavnost a svátek.
Stálo to za to! A bylo to krásné!
Sbohem! A věřte mi, nechci jedinou slzu,
stačí mi ranní a večerní rosa a paprsek slunce,
až padne na hrob a na hrobě na moje jméno.“²⁹*

²⁷ Srov. STYPKOVÁ: op. cit., 88.

²⁸ Vladimír Sís (30. června 1889 Maršov – 2. července 1957 Leopoldov) byl český novinář, publicista a spisovatel, účastník prvního i druhého odboje a jedna z obětí komunistického teroru. Psal zejména pro Národní listy, byl znalcem Balkánu a překládal z bulharštiny. Za druhé světové války byl zatčen gestapem a vězněn. Po roce 1945 pracoval jako redaktor Lidové demokracie. V roce 1949 byl zatčen a v březnu 1950 byl, na základě mučení vynucených výpovědí, v politickém procesu odsouzen Státním soudem za velezradu k 25 letům vězení. Před procesem byl při výsleších konaných StB mučen takovým způsobem, že musel být do soudní síně nošen na nosítkách. V roce 1957 zemřel na následky krutého věznění ve věznici v Leopoldově. Byl totiž vážně nemocen, ale bylo mu přesto odepřeno lékařské ošetření. Dne 12. 4. 1969 byl posmrtně rehabilitován Nejvyšším soudem. V roce 1998 mu prezident Václav Havel udělil in memoriam Řád Tomáše Garrigua Masaryka,
http://cs.wikipedia.org/wiki/Vladim%C3%ADr_S%C3%ADs_%28spisovatel%29, (5.4.2010).

²⁹ KOSTOHRYZ: Básně, 307.

2.4 Bůh a osud v básních Josefa Kostohryze

Počátek 20. století kam spadají i první Kostohryzova díla byl až do roku 1948 ve znamení rozkvětu katolického literárního prostředí, proto neměla antická témata ani antické žánry pro české katolické autory žádnou přitažlivost. Situace se změnila ve druhé polovině 60. let, kdy se k publikování vrací autoři katolické orientace, kteří byli po roce 1948 z literatury vytěsněni. V době částečného uvolnění bylo složité publikovat katolickou a křesťanskou literaturu mimo přísně vymezené prostory a proto se spousta katolických spisovatelů uchyluje k antice. Antika působila jako neutrální obrazový a představový prostor, aniž by vzbuzovala zájem komunistické cenzury, ale lze do ní skrytě promítnout křesťanské motivy, křesťanské vidění světa, které není možno projevit přímo. Tak tomu bylo i u Kostohryze, který antikou kryl křesťanská témata ve svých verších, zároveň jsou pro něho vzpomínkou na léta prožitá v předválečné Itálii. Hlavním motivem pro něho bylo téma, které v jeho tvorbě dominovalo, téma osudu.³⁰

„Už tehdy je Kostohryz, veřejně velmi angažovaný katolík (...), básník spíše „metafyzický“ než přímo náboženský, protože jeho poezie neustále klade otázky po smyslu bytí, aniž by se spokojovala s rychlými náboženskými odpověďmi. Pokud se v jeho poezii z třicátých a čtyřicátých let objevuje Bůh, je to spíše „Bůh filozofů“ než „Bůh Abrahámův, Izákův a Pascalův“, natož aby byl jmenován Ježíš Kristus.“³¹

Lze říci, že jádrem fikčního světa básní je subjekt, mnohdy se jedná o subjekt personický. V našich sbírkách se jedná o osobu básník-prorok. Toto lze odvodit ze stylizace mluvčího do role vznešeného básníka.³²

*„Hrnčír vykrouží džbánec, a zdá se mu krásný,
nabere do něho vodu a ozdobí kvítím,
venkovan zaseje zrno, a zrno mu vzejde,
ale já nekroužím džbánec a seju jen vítr!
Kdo však to pláče v mých slovech a žalmech,
za koho drnkám tu vzdorolyru a za koho zpívám?
Otočím kříšťál a nadechnu smutný pach země:
Za zpustlé hrobečky nekřtěných dětí,*

³⁰ Srov. PUTNA Martin C.: Antika v díle Josefa Kostohryze, in: Listy filologické 132/2009/3-4, Praha, 2009, 289-291.

³¹ PUTNA Martin C.: Listy filologické, 291.

³² Srov. ČERVENKA Miroslav: Fikční světy lyriky, Praha-Litomyšl:Paseka, 2003, 55-57.

*hromádky země, jež značily odpadky bídy,
s křížem jen nahrubo sbitým a křivým;
za pusté verdunské pláně, kde neznámý voják
v blátivém zákopu zůstal a zarostl trávou
děti naň čekaly, s těmi jsem do školy chodil,
spolu jsme zpívali píseň, jak osiří dítě;
za Hirošimu a Osvětim, za jiná hanebná místa,
jež ani jméno mít nesmí a snad tedy nejsou,
i za ty vězeňské hroby, jen s číslem,
kde moji přátelé pokorně shnili.* ³³

Z antických postav se jedná hlavně o Prótea, Prométhea, Orfea a Thésea, které spojuje motiv vzpoury proti příkázáním a normám bohů. Můžeme je považovat za symboly vzepření se literatury ideologickému diktátu. Zvláště výmluvná je stylizace lyrického mluvčího do Prótea, jež byl nadán věšteckým darem, ale proti svému údělu se bouřil. Chtěl-li od něj někdo slyšet věštbu, musel ho přinutit silou. Také Prométheus se vzepřel bohům - ukradl jim oheň. Za trest byl připoután ke skále, následně však osvobozen. Orfeova vzpoura je potom namířena přímo proti osudu. Pěvec se odmítl smířit se smrtí své ženy a vydal se ji hledat do podsvětí. Zpěvem si získal svolení odvést ji zpět na svět. Během cesty podsvětím se po ní však nesměl ohlédnout. Tuto podmínku nesplnil a nenávratně svou ženu ztratil. Místem zkoušky hrdinného Thésea byl Labyrint. ³⁴

Ve sbírce Přísný obraz se objevují různé ženské, většinou antické postavy. Parka, Ariadné, Eurydiké, Múza, Medúza s nimiž vede básnický subjekt rozhovory, z kterých se nakonec stává stále stejná bytost, „přísný obraz“, který je zde symbolem Osudu. Zde však není křesťanství schováno za vším tím antickým, ale objevují se zde i přímo křesťanské symboly ³⁵, i když v daleko menší míře. ³⁶

Osud jako téma se prolíná nejen v jeho básních, ale byl jedním s hlavních témat při psaní prózy, jak je patrné z dopisu z roku 1982, který Kostohryz adresoval své dceři Barboře. V pozůstalosti, která je uložena v LA PNP na Strahově jsou ve složkách uložené strojopisy šesti povídek, které měly být vydány jako soubor Osudy, na jehož vydání byla v roce 1948

³³ KOSTOHRYZ: Básně, 122-123.

³⁴ Srov. Slovník antické kultury, Svoboda, Praha, 1974.

³⁵ Ve sbírce se objevuje přímo Panna Maria a Eva.

³⁶ Srov. PUTNA: Listy filologické, 292-293.

podepsána smlouva s nakladatelství Vyšehrad. Po změně politických poměrů v roce 1948 už nebyla vydána. Do druhého svazku díla Povídky a jiné prózy byly proto zahrnuty povídky v pravděpodobném pořadí, jak bylo zamýšleno při vydání Osudů v roce 1948 (Sudička, Černá Anka, Smutný žebrák, Příběh ševce Kotta, Nina a Smrt v pastoušce).³⁷

³⁷ Srov. MATOUŠKOVÁ Věra: Ediční poznámka, in KOSTOHRYZ Josef: Povídky a jiné prózy, Pelhřimov, Kalina, 2009, 155-156.

3 VÝVOJ LITERÁRNÍ TVORBY V PRŮBĚHU ŽIVOTA

V knize *Prameny ústí* (1934) používá Kostohryz širokodechý hymnický verš, kterým navázal zejména na Březinovu tvorbu. Osobitý ráz však ukázal formou vyjádření konkrétních zvrátů a proměn lidské existence. Ve sbírce *Ať zkamení* (1946) jsou vykreslena dramata prožitku marnosti v krásném světě, bohužel obývaném nedokonalými lidmi. Ve sbírkách *Jednorozec mizí* (1969) a *Přísný obraz* (1970), které vychází po dlouhé odmlce zapříčiněné hlavně jeho vězněním je jasně patrná změna poetiky. Verš má sevřenější podobu a básník přebírá absolutní odpovědnost za nedokonalé a chybné lidi. Toto je však spojeno s osaměním a nepochopením. Ve sbírce *Eumenidy* (1981) se Kostohryz opět vrací k dřívější širší verše ve kterém navzdory prohrám a ústrkům děkuje za život a naději.³⁸

„ó zemi ustavičně bdící a sladká prostornosti na loži teskném na loži z hvězd
k nimž rosa touhy milostně kvílíc raší a smavou nádherou pozdvižené prsti
raduje se v oltáři zmítání vsáknuta vypita hroudou rosa ta čistá skřivánčí píseň
ó zemi prostornosti hluboce vnitřním azurem a černí mísícími se v srdci tvých proměn
ó zemi tisíckrát pozdravená smutkem a lačností pod klenbou výšin jež hvězdné
v království klínu se budí syrovým pláčem nad novou propastí jež se klene
v nepřetržitém předávání života jenž zaklet temení teprve hořem a láskou
z beztvaré hrudy těla
ó zemi tisíckrát pozdravená chorálem horoucí síly mužství a ženství
jež ve věčném rozporu v zřídle svém vykoupavše svého života žízeň a peň
v příslibu novém vrací se v prameny ústí z listoví srdce popel z popele Fénix“³⁹

Rekviem „má svůj daktylotrochejský rytmus, kterého autor užil v *Pramenech*, jen je o něco uvolněnější, vláčnější, protože v něm už není to stůj co stůj hromadění metafory na metaforu, verš si vymáhá svobodnější intonaci, navíc postupuje pravidelnými slokami rozdělenými do pěti zpěvů a opatřenými dokonce rýmy, v kterých si Kostohryz nebude nikdy libovat, spoléhaje na jiné prostředky; tentokrát se rýmy zdají organicky nutné, prozrazují něco z tklivosti atmosféry, do níž je báseň ponořena.“⁴⁰

³⁸ Srov. LEMAITREOVÁ Nicole, QUINSONOVÁ Mariet-Thérese, SOTOVÁ Véronique: *Slovník křesťanské kultury*, Praha: Garamond, 2002, 445.

³⁹ KOSTOHRYZ: *Básně*: op. cit., 7.

⁴⁰ FUČÍK Bedřich: *Donquijotská melancholie. Strmá nenaděj*, Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 1994, 128.

„Sbírka Ať zkamení i báseň Rekviem jsou laděny do barokního prožitku bipolarnosti života a smrti člověka.“⁴¹

⁴¹ ROTREKL: op. cit., 82.

4 POVÍDKY A JINÉ PRÓZY

Kromě poezie, která byla pro Kostohryze stěžejní a provázela ho od prvopočátků až do jeho smrti je rozsah prózy mnohem menší. Nejenom proto, že Kostohryz byl především básník a sám to i zdůrazňoval, ale také proto, že velká část jeho tvorby byla totalitním režimem zlikvidována a nikdy nevyšla.

Detektivní román *Paraple paní Černé*, který vyšel pod jménem Zdenky Hadrbolecové v roce 1976 v nakladatelství Melantrich, vycházel původně na pokračování v novinách. Děj románu je zasazen do prostředí Žižkova před válkou a nese autobiografické prvky. Pro Kostohryze bylo psaní detektivky zábavou a možnost výdělku⁴² v době, kdy byl po propuštění z vězení odstaven od možnosti publikovat. Další detektivní romány *Ančí Máchová* (příběh z varietního prostředí, které obdivoval) a *Mladá paní Jiroušková* jsou dosud v rukopisech a nebyly vydány.

V roce 1948 byla s nakladatelstvím Vyšehrad podepsaná smlouva na vydání souboru *Osudy*, ale po změně politických poměrů již nevyšla. Dvě z povídek vyšly až daleko později a to *Smutný žebřák* v *Lidových novinách* 18. srpna 2003 a *Sudičky* jako pamětní tisk obce Bernartice v roce 2007.⁴³

V roce 2009 vydalo nakladatelství Kalina v Pelhřimově *Povídky a jiné prózy*, kniha je sestavena ze strojopisů povídek **Sudička**, **Černá Anka**, **Smutný žebřák**, **Příběh ševce Kotta**, **Nina a Smrt v pastoušce**, původně určených do sbírky *Osudy*. Na prvním místě je pak zařazena povídka *Ráno*, která vyšla 10.12. 1926 ve *Studentském časopise* a na závěr jsou umístěny povídky **Dlouhý stín minulosti**, která původně vyšla jako součást *Melancholie*. Na úplný závěr jsou pak zařazeny **Zlomky vzpomínek**, které seřadila a pojmenovala editorka. Jedná se o text, který zanechal autor na svém pracovním stole před svou smrtí.⁴⁴

⁴² Manželka Marie na otázku proč se dal na tak diametrálně odlišný žánr jako je detektivka v našem rozhovoru odpovídá, že to byly čistě finanční důvody, protože nesměl překládat. Ještě má rukopisy dalších dvou detektivek a pokud by je mohl vydávat, určitě by jich napsal víc. Měl při psaní obrovskou fantazii a proto pro něho psaní detektivek bylo odreagování a zábava. KOSTOHRYZOVA: audio nahrávka, (6.2.2010).

⁴³ Srov. MATOUŠKOVÁ: op. cit., 155-156.

⁴⁴ Srov. tamtéž, 156.

5 OSTATNÍ PRÁCE

5.1 Překlady

Překlady provázely Kostohryze po celou dobu tvorby, nicméně nejaktivnější období bylo v letech zákazů vlastní literární činnosti. Tehdy se jednalo o hlavní zdroj příjmů, jelikož veškerá ostatní literární činnost mu byla zakázána. Jazykově byl velmi nadaný a vzdělaný.

Kromě italštiny, francouzštiny, němčiny a španělštiny též překládal z angličtiny (např. Huxleyho *Konec civilizace*), nebo polštiny (např. román *Divoška Ita* spisovatelky Zarzacke).⁴⁵

Jeho prvními překlady jsou romány *Devadesát tři* (V. Hugo), *Balzacovy Ztracené iluze* z francouzštiny a *Ludwigovi Tři titáni*, které přeložil společně s Renčem v roce 1931, tedy ještě v době studií.⁴⁶

Ještě před svým zatčením v roce 1951, překládá z italštiny Tombariho *Život*, Perriho *Neznámého učedníka*. Ze španělštiny pak Céspedesův román *Nikdo se nevrací*, Opertiho *Kondotéra* a Dazziho román *Klára*.

K překládání se vrací v 60. letech po návratu z vězení, kompletní překladatelská činnost je uvedena v bibliografii, která je součástí této práce.

V některých případech byl překlad vydán pod pseudonymem, případně cizím jménem. U některých překladů nebylo jméno překladatele uvedeno vůbec, proto nelze s jistotou říct, že dosud známá bibliografie je skutečně kompletní a zda neexistují další, dosud neodhalené překlady.

5.2 Učebnice

V roce 1934 získal stipendium v Itálii, kde pracoval jako lektor češtiny. Díky jeho perfektní znalosti italského jazyka pak v roce 1941 vydalo Vilímkovo nakladatelství v Praze učebnici *Italsky rychle a všude*.

⁴⁵ Obec překladatelů. <http://www.obecprekladatelu.cz/K/KostohryzJosef.htm>, (11.4.2010).

⁴⁶ Slovník české literatury, <http://www.slovnikeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1050>, (11.4.2010).

5.3 Pohádky

Hlavním adresátem pohádek byl Kostohryzův vnuk Tomáš⁴⁷, syn jeho milované dcery Heleny. Ten vyprávění pohádek miloval, také byl velmi pozorným posluchačem a protože dědeček vyprávěl z paměti, často se pletl a vnuk ho neustále opravoval. Proto začal Kostohryz pohádky zaznamenávat a protože měl opravdu velkou fantazii, pohádky rychle přibývaly.

Bohužel do dnešní doby nebyly v češtině vydány, po vleklých komplikacích byly vydány pod jménem Svatopluk Hrnčíř pouze švédsky, německy a anglicky. Kostohryzovi se dostaly do rukou pouze ty švédsky vydané, ihned je poslal vnukovi, který se svou matkou žil už v té době ve Švédsku.

V úpravě paní Hany Soukupové pak byly básníkovy pohádkové příběhy vysílány Českým rozhlasem (České Budějovice).

⁴⁷ Vnuk Tomáš (nar. 1970) – syn jediné Kostohryzovy dcery Heleny Barbory

6 JOSEF KOSTOHRYZ OČIMA SVÉ ŽENY MARIE

Jak jsem již uvedl v úvodu této práce, prvotním popudem pro zvolené téma bylo setkání s Marií Kostohryzovou. Na toto naše první setkání pak navazovaly další rozhovory ať už o Josefu Kostohryzovi a jeho díle, tak o životě obecně a z těchto rozhovorů jsem poznal, jak věrný vztah k němu paní Marie po celý život chovala a i dvacet let po manželově smrti pracuje na uchování jeho památky a jeho díla i přes svůj pokročilý věk a ne příliš dobrý zdravotní stav.

Hlavním zdrojem informací se pro mne stala kniha Polární záře nad Pastvištěm (Svědectví o Josefu Kostohryzovi), kterou Marie Kostohryzová o svém manželovi napsala a vydala. Pro účely této práce jsem používal druhé, doplněné vydání z roku 2008. Rád bych proto v této kapitole přiblížil život a dílo Josefa Kostohryze právě z pohledu jeho druhé ženy Marie, která s ním prožila dvacet let společného manželství.

V této části mé práce jsou uvedeny převážně citace případně parafráze výše uvedené knihy Polární záře. Přestože diplomová práce vyžaduje více vlastních formulací, nebylo to vzhledem k povaze práce realizovatelné. Hlavním důvodem je fakt, že kniha Polární záře je svého druhu první a dá se říct i jediný ucelený zdroj informací ze života Josefa Kostohryze.

6.1 Polární záře nad pastvištěm (Svědectví o Josefu Kostohryzovi)

„Můj manžel Josef Kostohryz mi rád a zajímavě vyprávěl o svém mládí a snažil se ukázat svá oblíbená místa v Praze i v jeho milovaných jižních Čechách, ktrá jsem do našeho seznámení nepoznala. Mám výbornou paměť na vykreslení atmosféry nebo situace, ale s manželem jsem měla stejnou slabost: nepamatuji si data, roky. Na rozdíl od Josefa jsem si vždy dobře pamatovala tváře, horší to bylo se jmény těch, které jsem osobně nepoznala. Měla jsem mnoho důvodů zachytit aspoň některé momenty z působivých vzpomínek mého muže (...). Také bych ráda upřesnila mnohé omyly, které se u různých autorů vyskytují a dokonce stále opisují.“⁴⁸

Výše uvedený text z knihy velmi jednoduše popisuje hlavní motivy sepsání Polární záře. Dá se říci, že se jedná o dosud nejkompletnější zdroj informací o životě a díle Josefa Kostohryze, jelikož dosud nebyla žádná jiná jeho biografie zpracována a vydána. Nutno říct, že shromáždění podkladů pro tuto knihu ve světle skutečností, které jsou mi známy ať už z vyprávění paní Kostohryzové, nebo z jiných informačních zdrojů, muselo být skutečně velmi nesnadné a jak říká sama paní Kostohryzová, často to byla až detektivní práce.

Prvním úspěchem na začátku sbírání podkladů a informací pro knihu bylo objevení dosud neznámé básně a také zjištění manželova pseudonymu o kterém dosud nevěděla.

„Báseň Ztratil jsem, snad Josefovu první objevila jsem pracně ve Studentském časopise z roku 1926, byla tam uveřejněná pod jménem Jiras, VI. R, což mi Josef nikdy neřekl (stejně jako další šifry a pseudonymy). Po Josefově smrti jsem chtěla sepsat jeho literární dílo. Bylo to značně nesnadné, hotová detektivka. Věděla jsem pouze, že v mládí nepublikoval pod svým jménem, protože studenti reálky to měli zakázané pod trestem vyloučení ze školy.“⁴⁹

„Ztratil jsem

Domova vzpomínám, jako vždycky bývalo za tichých večerů.

Hodiny klapaly,

syrové dříví v plotně praskalo

⁴⁸ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 5.

⁴⁹ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 21.

*a oči marně bloudily
po bílých záclonách.
Na hrázi rybníka se krásně snívalo
o večerech budoucích, až přejde noc a nové dni se posvěti
plamenem života.
A noc proudila jako modrá řeka
v zlatém řečišti,
budila moje svítání.⁵⁰*

Pro zachování autentičnosti osobního vztahu paní Kostohryzové ke svému manželovi a také pro dokreslení hloubky jejich vztahu a vzájemných prožitků, bude v následující části mé práce používáno pro pojmenování hlavní osoby kromě jeho jména Josef Kostohryz také autor, básník, Josef nebo manžel. Stejně tak bude často jméno paní Marie Kostohryzové uvedeno pouze jako Marie nebo manželka. Tuto informaci doplňuji pouze pro jednoznačné určení osob, jichž se budou následující řádky týkat.

⁵⁰ Srov. tamtéž , 21.

6.2 Dětství

6.2.1 Literární úspěch v dětství

Josef Kostohryz chodil do školy v Bernarticích, v té době začala první světová válka. Třídy byly přeplněné, málo se topilo, svítilo se petrolejkou, začínal smutek a hlad. Skoro každý den se ve třídách zpívala česká hymna za padlé vojáky z rodin žáků. Také Josefův otec byl zraněn, ležel v nemocnici v Linci, kam ho jela maminka ošetřovat. Od té doby chodila na pouť do Sepekova a na Svatou Horu jako dík za jeho uzdravení. Ve druhé měšťance ho pan řídící Vůjtek nechal propadnout z počtů. V dopise vnukovi Tomášovi do Stockholmu ze 7. března 1983 se zmiňuje o špatných výsledcích ve škole.⁵¹

„Učení mi šlo špatně, nejhůř ze všeho počty – vinu na tom jsem měl sám, protože jsem jen četl a četl, ale chyba byla i v té třídě, ve které jsem byl: neměl jsem tam nikoho, všichni byli na mě jako vosy, až mi jeden kluk rozbil aktovkou hlavu a ucho, rána mi zhnisala, a třebaže mi to doktor rozřízl a vyčistil, byl jsem dlouho nemocen, do školy jsem nechodil, a tak jsem nakonec propadl z počtů a musel jsem třídu opakovat. A vidíš, to bylo mé štěstí! Všechno se obrátilo k dobrému, ve třídě byli lepší kluci a dostali jsme dobrého učitele češtiny, mladého Hodináře, který si mě oblíbil a chválil za slohové úkoly. Uložil nám také, abychom napsali pověst z našeho kraje – napsal jsem pověst o bojenických tajemných sklepech a chodbách pod zemí a o čertovu kameni na pastvišti a dostal jsem za to první cenu. Začal jsem mít úspěchy i v ostatních předmětech. A rodiče mi slíbili, že půjdu studovat...“⁵²

6.2.2 Vzpomínky z dětství v básnickém díle

Josef jako dítě spával v kuchyni na dřevěné truhle v kuchyni pod okny. Již v předškolním věku četl dobrodružné knihy a rád poslouchal, vyprávění při draní peří. Byl slabý a často nemocný a tak v horečkách se mu všechny příběhy honily hlavou a měl divoké sny. Z nemoci se mu nejčastěji vybavoval voják s přilbou, zdálo se mu, že přichází k jejich oknu

⁵¹ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 14.

⁵² KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 14-15.

z nedalekého vrchu Žalky, klepe na něho, něco mu povídá, o něco ho žádá. Myslel, že je to opravdová bytost, která potřebuje vyřídit nějaký vzkaz své rodině.⁵³

Tento prožitek se objevuje v básnické sbírce Melancholie v básni Zjevení.

„Malý chlapec spí a bdí s celým tělem nastraženým v temnotu, kde se komíhají neznámé stíny a mapují do děsu hlubinu opuštěnosti. Tam ve dveřích stojí náhle voják s lesknoucí se helmicí a mlčí. Hluboko v zemi pod chlapcovým ložem tlí těla vojáků z daleké vojny, dávno jen prach a šedivá kost.“⁵⁴

6.2.3 Plány rodičů s Josefovým životem

Rodiče měli s Josefem jiné plány, než aby šel na studia, ale po zvážení skutečnosti, že po častých nemocech je dost slabý na to vyučit se v keramičce, nebo se starat o hospodářství, souhlasili se studiem, jak doporučoval učitel Hodinář. Bylo to v době, kdy se vrátil k rodičům do Bojenic, protože k babičce do Křenovic se neočekávaně vrátil ze světa její těžce nemocný syn Josef a hned na dvoře tvrdě babičce řekl ať ten Cilčín parchant okamžitě zmizí do Bojenic. Josef tuto větu zaslechl, strýc pak za několik měsíců zemřel.⁵⁵

Zanechalo to v něm vzpomínky, což se odráží v díle Melancholie.⁵⁶

„Ani za celá ta léta nevyvanuly vítězné tóny jeho milovaných houslí, a jak to bývalo krásné! -Ale kostlivé nohy mu strnuly v kolenou ve skrčené poloze, a jak ošklivě to ruplo, když mu je přítel (muzikant a syn muzikanta) rovnal, aby se vešel do rakve. -, „Odpusť nám to, Josefe!“ řekl.“⁵⁷

⁵³ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 12.

⁵⁴ KOSTOHRYZ: Básně, 185.

⁵⁵ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 16.

⁵⁷ KOSTOHRYZ: Básně, 200.

6.3 Praha

6.3.1 *Studium v Praze*

Josef začal chodit na I. českou reálku v Ječné ulici, bydlel u své tety Antonie Steinhilbergové. Jako mladou ji matka dala do kláštera k Šedým sestřím, před obláčkou odešla. Byla zakládající členkou červeného kříže, jako ošetřovatelka velice oblíbená. Vdala se za Karla Steihilberga, jeho rodiče s tím nesouhlasili, tak byl vyděděn. Žili v dvoupokojovém bytě s výhledem na botanickou zahradu.⁵⁸

„Josef nikdy nezapomněl na svou první noc v Praze. Teta se strýcem odešli navečer k někomu na návštěvu. Tehdy jedinkrát spal v salónku, kam jinak nesměl. Velká benátská zrcadla vrhala tajemné lesky na intarzovaný nábytek, zrcadlila neurčitě figury z míšenského porcelánu. Josef se na chvíli pokoušel rozluštit nápisy knih v bohaté strýcově knihovně, ale únava ho přemohla. Když usínal, zazářil měsíc a osvětlil velký obraz a na něm bledou tvář Marie Antoinetty před popravou mezi zvědavým pařížským davem.“⁵⁹

6.3.2 *Smrt strýce*

U tety v Praze měl jen malý prostor ke psaní v kuchyni u malého toaletního stolku. V kuchyni, která byla chladná s oknem na sever, také spal. Salón neboli pracovna byla vyhrazena pouze pro strýce a „lepší“ návštěvy a ty „obyčejné“ byli zváni pouze do kuchyně. Krásné prostření pohody a časy návštěv se rázem změnili v nevlídné ovzduší, vše začalo odjezdem tety. Stalo se to v době, kdy se Josef v Praze zabydlel. Teta Tonka odjížděla na nějaký čas z Prahy, měla starost, aby vše její manžel se synovcem sami v bytě zvládli, tak napekla a vše jim připravila. Na druhý den po jejím odjezdu strýc onemocněl, zakázal Josefovi informovat tetu, aby jí nedělal starosti, nechal si zavolat svého známého lékaře homeopata, ale léky nepomáhaly. Tak ji nakonec poslal telegram, aby urychleně přijela. Zavolala dva vyhlášené doktory, ale nic nezabíralo, strýc do týdne zemřel na revmatickou horečku srdce. Teta to těžce nesla, nechtěla tomu uvěřit, že její manžel Karel odešel, zoufala si, vedla pomatené řeči a vyčítala si, že musela odjet z Prahy, že ho

⁵⁸ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 19-20.

⁵⁹ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 20.

přesvědčila k užívání homeopatických léků. Často i do noci byla u jeho hrobu, proklínala celý svět, každého od sebe zaháněla, nedbala na sebe, nevařila, neuklízela, nespala. Začala ještě více navštěvovat jasnovidkyně a kartárky s prosbou aby jí Karla přivolali. Od té doby, se co nejméně zdržoval v Benátské ulici u tety, studoval na Vyšehradě, v Klementinu, v antikvariátech, začal chodit do kaváren, kde byly časopisy a noviny k volnému čtení.⁶⁰

„Nashledanou

Komentář: Na smaltovaném barokním přívěsku k náhrdelníku Panny Marie s Děťátkem.

Tiché tušení krajiny v pozadí: Tmavozelené lesy, za nimi modravé hory, ve ztracené hlubině uprostřed vrch s dvěma lipami a mezi nimi na kamenném podstavci železný kříž, který vládne a panuje jako zákon. Toni! Tolik ses rouhala, a tolik jsi potom dovedla trpět! A když mě obestírají mrákoty, když hynu a vzdávám se, trpký a zlý, opět tě náhle uvidím, dech se mi zastaví, jsme v milé, známé krajině. Ta jediná chvíle trvá. Zůstane. Položil jsem ti ruce na prsa (sepnou se samy) a řekl jsem: „Navždy!“ – A už do skonání bude jenom to (a všechno).“⁶¹

6.3.3 Maturita

Na škole měl Josef největší problémy v češtině, nebyl se schopen naučit Vrchlického verše, proto měl z češtiny čtyřku. U maturity pak nastala komická situace, jelikož v komisi byl znalet literatury, který Josefa zkoušel a velmi si pochovaloval jeho vědomosti a samozřejmě předpokládal, že je Josef jedničkář. Celé to bylo završeno tím, že Josefovi musel profesor češtiny o dva stupně zlepšit známku.

Po úspěšné maturitě se zdržel v Praze další dva týdny a zapoměl na rodiče, kteří netrpělivě čekali na výsledek. Doma v Bojenicích zatím všichni žili v domění, že se neozývá, protože maturitu neudělal.

6.3.4 Zdravotní problémy během studia

Studijní život mu znepríjemňovaly zdravotní problémy, nejprve se mu ozvalo z mládí poraněné ucho, pak ještě pásový opar a nádor na nervu v lýtku. Po operaci nádoru Josef

⁶⁰ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 28.

⁶¹ KOSTOHRYZ: Básně, 189.

nějakou dobu chodil o holi. Následovaly lázně Korytnica, Štos, Popradské Pleso. V této době intenzivně psal básně.

6.4 Přátelé

Jeho věrným přítelem byl památkář Josef Hobzek, Josef mu dával s věnováním vše co vyšlo i nevyšlo, však po smrti pana Hobzeka byly všechny knihy rozprodány během jednoho týdne. Nejenom jeho, ale i další přátele zmiňuje v následující části.

„Z neuveřejněného Torza Paměti asi z roku 1986

Odtud pak bych se mohl obrátit kamkoli – všude je zem Páně. Všude je nepřeborné bohatství, mořský písek, který nestačím přesýpat. Zamlčím tedy, co právě ve mně mluví rozhořelým citem, a budu se držet při zemi, jako mě k zemi vrátila nečekaná návštěva Josefa Hobzeka, kdysi a navždy Pavouše nebo Pavouška, který zazvonil a objevil se za dveřmi ve chvíli, kdy jsem si skoro myslil, že obléknu slavnostní Péladanův plášť. Bylo po všem – a byl jsem hodinu či dvě šťastný s Josefem, který mi vyjedl ledničku a přinesl nějaké vzpomínky, za nimiž se mží slzou. Ano, to bylo tenkrát. Také Josef Hobzek býval u nás v Bojenicích a Křenovicích, jako jiní moji přátelé – Václav Renč, František Lazecký, můj hlubocký bratranec Antonín, jednou také, a nepodařeně, naboural při tom auto, Bedřich Fučík (ve chvíli a hodině, kdy moje babička v Křenovicích umírala), víckrát a často Jaroslav Janů, který chodil s Anetou Vojtěchů a pan řídící myslil, že Aneta chodí se mnou, ale také obě dámy Lobkowiczovy, Ilka a Ludmila, ale také Isabella v podobě Kristiny, tajně, tak tajně, že o tom věděl celý svět od nás až po Písek a Tábor a Paříž a Londýn jako o zemětřesení. To bylo v době, kdy jsem právem snil o tom, že křenovskou chalupu proměním v Thelému (nikoli rabelaisovskou): Josef Honzem se objevoval znenadání, a vždycky to bylo památné a milé. Maminka ho viděla ráda, ráda mu sloužila. To je vděčný host“, říkala, a Josef chválil náš chléb a slavil náš kraj. To bylo tenkrát.“⁶²

Josef měl v té době kromě Renče i mnoho jiných přátel, jedním z prvních byl budoucí právník Josef Hakl. Josef často navštěvoval budoucího akademického restaurátora Otto Stritzka⁶³, poznal i jeho nastávající ženu Marii malířku, dceru Josefa Floriána⁶⁴ ze Staré

⁶² KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 37.

⁶³ **Otto Maria Stritzko** (2. února 1908 Jaroměřice nad Rokytnou - 24. června 1986 Stará Říše), byl český malíř, grafik a restaurátor. Studoval Uměleckoprůmyslovou školu v Praze u prof. Bendy a Hoffbauera, studia však nedokončil. Kromě malířské a restaurátorské tvorby se věnoval také ilustrátorství a grafické úpravě knih. Jeho manželkou byla dcera Josefa Florána, katolického vydavatele ze Staré Říše, kam se za ní odstěhoval v roce 1940. Dcera malířka Juliana Jirousová, manželka Ivana Jirouse. http://cs.wikipedia.org/wiki/Otto_Maria_Stritzko. (24.4.2010)

⁶⁴ **Josef Florian** (9. února 1873, Hladov - 29. prosince 1941, Stará Říše) byl katolicky orientovaný myslitel, literát, vydavatel, překladatel z francouzštiny a angličtiny. http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Florian. (24.4.2010)

Říše, kde se jejich přátelství utužilo, protože po návratu z kriminálu našel ve Staré Říši útočiště v penzionu, kde trávil mnoho času.

Jeho přátelé tvořili velký okruh lidí, například při setkáních na Svatém Kopečku to byli Lazecký, Franz, Renč a jiní, se kterými založili katolický časopis Řád.⁶⁵

⁶⁵ srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře nad pastvištěm, 29-30.

6.5 Tvorba

6.5.1 *Utajená literární tvorba*

O jeho literárních začátcích nikdo nevěděl, všechny maní vztah k domovu v jižních Čechách a k rodičům, básně – Matce, U řeky, Ztratil jsem, Bouře, Léto, Klekání, Domov, Sny nad zemí, Jižní Čechy, Jitření a próza Ráno. Po maturitě se dal zapsat na práva, udělal maturitu z latiny a přešel na filozofickou fakultu, kde se věnoval filozofii, psychologii, pedagogice, češtině, francouzštině, italštině, španělštině a také rumunštině, tu sice nepovažoval za čistý jazyk, ale i přesto si dlouho dopisoval s rumunským spolužákem. V té době navázal mnoho přátelství, mezi kterými byl i Václav Renč. Potkal ho v redakci Studentského časopisu, ten mu za nedlouho přinese ukázat první verše a tak začíná jejich dlouholeté přátelství, i když pro nedorozumění, dvakrát přerušené.⁶⁶

6.5.2 *Veřejná spisovatelská činnost pod pseudonymem*

Studenti na reálce nesměli publikovat, proto psal pod jménem J.K.Jiras, tak se jim v Bojenicích říkalo podle rodiny, která se z toho domu odstěhovala do Ameriky. Tuto skutečnost o rodině Jirasových znala Marie Kostohryzová z Josefova vyprávění, však při ověřování pravdivosti ji místní kronikářka popřela přítomnost Jirasů v Bojenicích. To zmiňuje ve své knize Polární záře nad pastvištěm. Však tento rok se od kronikářky dozvěděla pravdu.

„Kronikářka Olga Kolísková z Křenovic pátrala v Bojenicích po domě, kde Josef bydlel, a pátrala po čísle čtyři, ale žádné Jirasovi na čísle 4 nenašla. To číslo čtyři je ta chalupa od roku 1812, kdy bylo provedeno přečíslování celých Bojenic, to ji nenapadlo, když pátrala zpětně do 16. století. Té chalupě se dodnes říká u Jirasů. Kdysi dávno tam bydlela paní Jirasová, která se provdala, a tím se jí změnilo jméno. To tu kronikářku popletlo, přestože se provdala za pana Petříka, dál se té chalupě říkalo u Jirasů, i když už tam žádný Jiras nebydlel. A dodnes se tam tak říká.“⁶⁷

Téměř do všech ročníků přispíval básněmi, nebo eseji, básně podepisoval svým jménem, ale referáty stále několika šiframi, nejčastěji jrs, A.K. , kz, /Kz/, jí, kZ, J.K. a jrs. V jiných

⁶⁶ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 28.

⁶⁷ KOSTOHRYZOVÁ: audio nahrávka, (6.2.2010).

časopisech používal Antonín Kostohryz do doby, kdy jeho bratranec Antonín Kostohryz měl jiný článek hned vedle něj, pak už tento pseudonym nepoužil. Práci pro redakci tvořili v kavárnách, kde se někdy setkali s jinou skupinou, kterou vedl Nezval – ostře si při práci vyměnili názory, ale pak svorně pili kafe. V té době se znal, Štěpánem Ježem, Janem Patočkou, Václavem Renčem, Karlem Skálou, Timoteem Vodičkou, Stanislavem Budínem, Janem Franzem, Františkem Lazeckým, Rudolfem Voříškem, Františkem Křelinou, Ladislavem Jehličkou, Janem Čepem, Bedřichem Fučíkem, Körnerem, Knobem, Josefem Bramborou, Josefem Knapem, Aťou Mandlem, Karlem Schwarzenbergem. Mezi další okruh patřil Silvestr Braitto, Jaroslav Pešina, Antonín Brousil, Jiří Klášterský, Josef Strnadel, Vilém Závada, Bohumír Livka, František Hrubín, Sonja Špálová, Jan Noha, Vítězslav Nezval a mnozí další.⁶⁸

⁶⁸ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 30.

6.6 Itálie

6.6.1 *Odjezd do Itálie*

Po ukončení studia na filosofické fakultě Karlovy univerzity chtěl odcestovat do Španělska, ale nikdy v životě se tam nedostal. Místo toho dostal stipendium na rok 1934-1936 do Itálie s povinností dělat lektora češtiny na některé italské univerzitě. V Římě vyučoval na univerzitě v Ústavu pro východní Evropu – Istituto per l' Europa Orientale.⁶⁹

6.6.2 *Přátelé a krajaní v Itálii*

„V Itálii se často setkával s krajany, jako byli lékař Antonín Prošek, budoucí arcioopat Opasek, Anna Klecandová a spisovatel heraldik Karel Schwarzenberg, který používal pseudonym Jindřich Středa. Ale především Josefův blízký přítel, právník Josef Hakl. Ten jednou netrpělivě čekal z domova větší sumu peněz, velenutně je potřeboval. Chtěl si vypůjčit od Josefa, který ovšem také neměl, dodal však dobrodužný nápad. Prvně v životě jel do kasina a to rovnou do Monte Carla. Vsadil všechny své peníze (i ty, které potřeboval na zpáteční cestu do Říma) a měl neuvěřitelné štěstí – vyhrál dostatečné množství peněz pro přítele i pro sebe! Ovšem pořádně mu zatrnulo. Víckrát to nezkoušel, pokušení rázně zahnal.“⁷⁰

Během jeho pobytu se k němu hlásilo také mnoho českých umělců, kteří přijížděli do Říma, aby je seznámil s italským uměleckým světem. V druhé polovině svého pobytu jezdil dvakrát týdně přednášet o české literatuře pro italskou honoraci na univerzitu do Neapole.

⁶⁹ Odjíždím z domova. Je večer: větrno, a ještě víc neznámého v známém, Plíseň, pavučina, pomalé, nesnadné pomalé ticho. Stojíme na zápraží, ve mně je zamlknutá slabika prosby, nikdo nesouhlasí s mým odjezdem, ale je to věc položená, nezvratná, už bez listů. Závoj. Maminka mi připravila můj černý kufrík matninou mlhavé černi tu a tam a jinde prosakují pohyby mořského koníka. Šero padá a jsem ho plní, mám tváře pokryté skořápkou šedi, která mě dusí. Clona ticha se protrhne, je slyšet chlapce zpívající na vsi, závoj opět hluše smekne nad krajinou. Neslyšná tesknota loutek za sklem. Když nasedám do vozu, kuň se ohlédne. Všechny mé viny se obrátí zvlhlým okem daleko v minulosti a k bledé tváři mamčině... Když byl večer vítr, vždycky se mi tolik stýskalo! In:KOSTOHRYZ: Básně, 186.

⁷⁰ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 40.

6.6.3 *Ettore Lo Gatto*

„Nejvíč času však trávil s profesorem Ettorem Lo Gattem. Ten měl zájem o veškerou slovanskou literaturu, ale protože měl ruskou manželku, setkával se často s ruskými spisovateli – emigranty, kteří mu pomáhali zmapovat ruskou literaturu i z té neoficiální stránky. Věnoval jí vynikající knihu, zatím do češtiny přeloženou. Ale jeho hlavní zájem se soustřeďoval na Lermontova a zejména na Puškina, na chystanou biografii Puškina na základě vědeckého rozboru Evžena Obětina (kterou Josef mnohokrát nabízel k překladu – o Puškina by tehdy nakladatelství zájem měla, kdyby nebyl knihu napsal Lo Gatto!). Kolik jen debat, kolik srovnávání Vergila a Puškina v jejich vyhnanství! A spolu přemýšleli, jak asi bylo kardinálovi Bessarionovi, když hleděl z římské zahrady směrem k svému městu Cařihradu, kde vlál „zelený Prokopův prapor“.⁷¹

6.6.4 *Básně psané pro Anjutu*

Jeho odjezd z Itálie nebyl lehký, těžko se loučil s přáteli, Římem a vším co zde prožil. Lo Gattově dceři Anjutě byly směřované některé básně. Je zajímavé číst zmíněné verše s ohledem na vztah, jaký mezi nimi byl.

„Když byl manžel v Itálii, bylo Anjutě asi dvanáct roků a jemu kolem třiceti let. Jí se manžel líbil a ona od těch dvanácti let počítala, že si ji jednou vezme. Kdežto manžel ji do smrti bral jako tu dvanáctiletou holku. Při odjezdu manžela z Itálie po něm chtěla, aby hodil do nějaké fontány v Římě peníz, aby se tam za ní vrátil. Manžel jí ale dal jasně najevo jejich vztah a tu minci tam nehodil. Rodina profesora Lo Gatta pak žila dva roky v Praze, kde byl profesor ředitelem italského ústavu.“⁷²

Přestože Anjutu vnímal jako „malou holku“ a jak vyplývá z výše, přesto jsou básně co psal a byly směřovány jí velmi pěkné, až romantické. Zde můžeme najít vysvětlení:

⁷¹ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 43.

⁷² KOSTOHRYZOVÁ: audio nahrávka, (6.2.2010).

„ Pan profesor Lo Gatto zemřel dost brzy po revoluci, po srpnu 1968, takže další dopisy jejich rodině a básně psal manžel Anjutě. Já jsem si na manželova vyznání Anjutě stěžovala osefu Svobodovi a on mi řekl, že můj manžel byl básník a musím to tak brát.“⁷³

„Dopis Anjutě

*Chtěl jsem psát Anjutě dopis a jejímu otci,
z našeho návrší pražského letný jen pozdrav
na jejich návrší římská. A k fontáně Trevi,
do níž jsem tenkrát nevhodil povinný peníz
a urazil bohy. To rozcestí, mladosti moje,
cizí je slovo, jež jako rým patřilo k tobě,
ach mladosti, kdejaký hazard jsi mohla
Co smím a nesmím – odvál to vítr, a dávno,
na svoji vsadil jsem kartu a to jsem si spískal.
Zítřka už nepůjdu ke schodům Pizza di Spagna
kupovat kvítka té anglické dívce, jež sama-
snad Melancholie, snad cypřiš, snad Múza.“⁷⁴*

⁷³ KOSTOHRYZOVÁ: audio nahrávka, (6.2.2010).

⁷⁴ KOSTOHRYZ: Básně, 173.

6.7 Návrat do Prahy

Po návratu z Itálie nastoupil jako profesor na smíchovské gymnázium, mezi studenty byl oblíbený, protože uměl naučit mnoho a dobře. Začínající literáti mu jako prvnímu dávali číst své verše, byl velice oblíbený. Jeden rok učil v Českých Budějovicích a dle slov jeho žáka: „Studenti k němu vzhlíželi s náboženskou úctou, byly to hodiny dobrovolného klidu a zájmu.“

V Budějovicích měl dobré podmínky ke psaní, posílal do pražských časopisů referáty o italských spisovatelích s přeloženými ukázkami jejich děl, Calzini, Termier, Soffici, Angioletti, Berra a z francouzštiny verše Claudela. Opět se začal začleňovat do literární společnosti, i když během jeho pobytu v Itálii se mnoho jeho přátel oženilo a na literární tvorbu neměli čas.

„Josef sice chodil mezi spisovatele katolického zaměření, kteří měli pocit, že je víc protěžovaná proletářská literatura, často na bázi surrealismu, sám však nechtěl patřit k žádnému literárnímu směru nebo skupině, aby nebyl ovlivňován ve svých názorech. Usiloval o harmonickou jednotu formy a obsahu svých básní. Hledal zákonitosti volného verše, považoval svou poetiku za citovou abstrakci. Jeho verše navazují svým tónem na neuveřejněné Apokryfy. Josef psal eseje, jeho básně se přednášely v Umělecké besedě, v salonu Ludmily Lobkowiczové. Soustředoval se na překlady italských spisovatelů.“⁷⁵

Po návratu z Českých Budějovic do Prahy se znovu zařadil do literárního života, posílal do různých časopisů referáty, recenze, drobné překlady, básně a eseje, nejvíce se však věnoval časopisu Řád. Přeložil něco z polštiny a němčiny, ale hlavně z Italštiny romány Opertiho, Perriho, Cèspedes, divadelní hry Pirandela, Forzana, Bontempelliho, Goldoniho, také napsal učebnici Italsky rychle a všude, kterou si nechal zkontrolovat od svých přátel Lo Gattových z Itálie, kteří se přistěhovali před válkou na dva roky do Prahy.⁷⁶

⁷⁵ KOSTOHRYZOVÁ : Polární záře, 44.

⁷⁶ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 46.

6.8 Válka

6.8.1 *Postoj katolických básníků*

Před válkou byli katoličtí básníci kritizováni za podporu nastupujícího fašismu, a že měli sklon k antisemitismu a protihradní politiku. A vše padlo na hlavu Josefa Kostohryze. Je to však s podivem, protože v jeho článku Soud a vzkříšení se ani v nejmenším nezmiňuje o podpoře nastupujícího fašismu, také jeho přátelé v Itálii byly antifašisté a on sám odmítal jakékoliv zařazení do politické či jiné strany. Snad kromě jeho působení v ilegálním hnutí během války. O tom nevěděla ani jeho žena Eliška, která ho podezřívala z nevěry, když tak často chodíval neznámo kam.⁷⁷

6.8.2 *Zničení rukopisů jeho matkou*

Ve školách se přemazávali slova jako Masaryk, Beneš, československý, republika a jiné. Vyřazovali se knihy, které přišly Němcům a jiným závadné a popravovali se nevinní lidé.

V roce 1942 byly v Bernarticích popraveny tři rodiny a další odesláni do koncentračního tábora za podporu parašutistů. Vzhledem k událostem měla Josefova matka strach, aby v jeho dopisech, rukopisech a písemnostech nebylo něco nebezpečného, proto je všechny spálila.⁷⁸

Po smrti Josefovy babičky Barbory Keřkové z Křenovic napsal sbírku *Rekviem* v roce 1944. V té době se cítí ohrožený, tak se nějaký čas skrývá s ženou v Ovčíně u Rástor, odkud po válce přejde do Křenovic. O válečných událostech píše bernartický historik František Mikolášek.

⁷⁷ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 47.

⁷⁸ Srov. tamtéž 51.

6.9 Poválečné období

6.9.1 Tlumočník

Po návratu do Prahy nenastoupil na gymnázium, ale pomáhal tlumočit cizincům při vyřizování dokladů, když se vraceli z koncentračních táborů do vlasti. Tam se setkal s italským novinářem Rossim, který ho dovedl na ministerstvo informací, kde překládal bývalým vězňům. Na ministerstvu mu nabídli pracovní příležitost v tiskovém oddělení, kterou přijal. Byl vedoucím Přehledu denního tisku, což znamenalo mít denně čerstvé zprávy z celého světa. Zprávy se nosily na předsednictvo vlády, později pak na ÚV KSČ a tam se rozhodlo, co může jít do ČTK a pro média.⁷⁹

6.9.2 *Není čas na vlastní tvorbu*

„Na svou vlastní tvorbu měl málo času. Jeho práce byla celodenní, musel kromě „Přehledu denního tisku“ přijímat různé zahraniční návštěvy nebo se zúčastňovat mnoha jednání. Váhal, jestli má dát do tisku své povídky, které psal spíš pro své uvolnění: Smutný žebrák, Smrt v pastoušce, Černá Anka, Sudička, Neznámo ševce Kota, Nina. Většinou vzpomínky na šerosvit svého mládí, poslední dvě poválečně psané jednak jako vyjádření svého negativního postoje k moravské povaze a jednak Ninu psal po svatbě své sestry Mařenky.“⁸⁰

V této době měl málo času i na překlady, zmiňuje se o tom i Bedřich Fučík při kritice překladu Danteho od Bablera, který on i ostatní kritici považují za špatný. Píše ve své knize Setkání a míjení, že kombinací překladatelů Renč a Kostohryz by vznikl skvělý překlad, ale stálo by to mnoho času. Sám ani netušil, že o dvacet let později se tak stane a překlad Dračí křídlo stesku a Sonáty pro Lauru byly perfektní.⁸¹

⁷⁹ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 54.

⁸⁰ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 54.

⁸¹ Srov. tamtéž, 54-55.

6.10 Zatčení, výslechy, život v kriminále

Nastalo období, kdy byl relativně klid a o spisovatele se nikdo zdánlivě nezajímal. Tehdy Josef přijal pozvání od Renče na vinobraní do Staroviček 28. září 1948, byli přijati s moravskou pohostinností a později se všichni setkali ve vězení. Nelze s určitostí říct, co bylo tím prvopočátkem, zda konkrétní udání konkrétní osoby.

„Jo tak to manžel neví, ovšem tam byla větší skupinka z Kruhu moravských katolických spisovatelů, Prokůpek a další, co tam byli, tam jich bylo celkem moc. Oni si tam taky popili, manžel ne, ten zrovna víno nepije, ale ostatní si možná trošku popili, já si to tak vysvětluji. Zatýkání začalo kvůli podezření, že tam byla snaha o založení nové protistátní politické strany. Ovšem manžel říkal, že není pravda, že by tam byli zakládali nějakou stranu, že to určitě ne. Každý rok tam opakovaně jezdili na vinobraní a Renč tam jednou mého manžela pozval a to bylo to osudné setkání. A za to byl ten kruh moravských spisovatelů v Brně souzený a Renč s manželem v Praze. Takže vlastně všichni co byli na tom vinobraní. A podle protokolu manželovi ještě přidali další smyšlená obvinění.“⁸²

6.10.1 Memorandum českých spisovatelů

Začal čas zatýkání a tvrdé kolektivizace. Ze zámků a klášterů se svázely vzácné knihy, které rozkrádali mocipáni, ale i kunsthistorici, některé šly do pece. Byli odstraňováni lidé nepohodlní režimu, rušily se kulturní a sportovní spolky, vytištěné knihy se okamžitě z knihkupectví vezli do sběru a začali ve velkém vydávat spisy Stalina a Lenina⁸³.

Josef Kostohryz se rozhodl o těchto událostech informovat západní svět, proto sepsal Memorandum českých spisovatelů, zmiňuje se o všem, co se zde začalo dít po únoru 1948. Podařilo se mu to poslat diplomatickou cestou přes italskou ambasádu papeži Piu XII.⁸⁴,

⁸² KOSTOHRYZOVÁ: audio nahrávka, (6.2.2010).

⁸³ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 57.

⁸⁴ Pius XII. - rodným jménem Maria Giuseppe Giovanni Eugenio Pacelli; (2. března 1876 Řím – 9. října 1958 Castel Gandolfo) byl od 2. března 1939 až do své smrti papežem a suverénem státu Vatikán.

předsedovi italské vlády De Gasperimu⁸⁵, Churchillovi⁸⁶ do Anglie a Trumanovi⁸⁷ do USA.

Memorandum dosud není k dispozici, jelikož se Kostohryz s Renčem dohodli, že si žádnou kopii nenechají, aby se nedostala do rukou StB. Snaha získat Memorandum z vatikánského archivu zatím nebyla úspěšná, není totiž znám ani datum odeslání a uvedení pouze roku 1949. Do dnešního dne tudíž nebylo u nás publikováno.⁸⁸

S jistotou věděl, že zatčení neujde, proto uložil peníze u známých lidí, předstíral psychickou nemoc, čehož po nějaké době zanechal, protože by musel být zbaven svéprávnosti, aby si ho StB nevšímal. Po něm se to pokusili udělat podobně i jiní, ale byli odhaleni.

6.10.2 Zatčení

V roce 1950 byl Josef prvně zatčen na tři dny a někde v Dejvicích vyslýchán. To mělo posloužit pouze jako varování. Okamžitě zajel za svým bratrem Františkem do Bojetic domluvit mu, aby zlikvidoval všechny zbraně, co u sebe měl po německých a ruských vojácích. Nakonec při všech důkladných prohlídkách nic nenašly. Ještě téhož roku od vánoc měl podezření, že ho někdo sleduje a proto byl velice opatrný. Podruhé byl zatčen nad ránem 18. května 1951 dvěma muži, kteří ho dovedli k autu těsně přistavenému před vchodem. Ještě před odchodem se mu podařilo vyhodit na skříň větší množství peněz. Opisy rukopisů sice poslal matce, ale ta je ze strachu spálila, také je posílal bratranci Antonínu, ale ten se oženil, pak ovdověl, znovu se oženil a za nedlouho zemřel. Nic se u něj nezachovalo.⁸⁹

⁸⁵ Alcide De Gasperi. 1881 – 1954. Premiér nebo též ministr zahraničních věcí v letech 1945 – 1953 v poválečné Itálii. Byl zastáncem jednotné Evropy, která by nedopustila, aby se fašismus mohl opakovat. http://europa.eu/abc/history/foundingfathers/degasperi/index_cs.htm. (22.4.2010)

⁸⁶ Sir Winston Leonard Spencer – Churchill. 1874 – 1965. Britský politik a premiér U. K. v letech 1940 – 1945 a 1951 – 1955. (22. 4.2010)

⁸⁷ Harry S Truman. 1884 – 1972. 33. americký prezident (v letech - 1945 - 1953). Jeho tzv. Trumanova doktrína obsahovala zásadní postoj U. S. A. vůči rozpínání komunismu. http://cs.wikipedia.org/wiki/Harry_S._Truman. (22.4.2010)

⁸⁸ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 58.

⁸⁹ Srov. tamtéž 60.

6.10.3 Výslech

Vyslýchán byl nejprve v Bartolomějské a později v Ruzyni. Nikdy se před svou druhou ženou Marií nezmiňoval o bití při výsleších, ale sama viděla rozšlapané prsty na nohou, bílé nepravidelné jizvy na zádech a věděla o srůstech v břiše od kopanců. Týrání StB bylo nejen fyzické, ale i psychické a překračovalo všechny meze lidskosti.⁹⁰

„Josef až do smrti usínal pouze po práscích. Příčinu mi vyprávěl. Prvé tři týdny vyšetřování byl v cele s ostrým světlem proti intenzivně ozářené zdi. Musel stále chodit a nahlas počítat, na nohou těžké pantofle. „Nohy jsem měl jako štoudve oteklé a krvavé, strašná bolest a nesnesitelná žízeň“. Když omdlel, což se mu stávalo stále častěji a častěji, byl poléván kbelíkem ledové vody. Když toto trýznění konečně ustalo, spánek se naprosto vytratil. Stejně, když usnul, za chvíli byl buzen. Později dostával injekce na spaní, ale měl trvalou poruchu spaní. Říkal, že z toho počítání a chození po cele bylo jediné vysvobození, když ho se zavazanýma očima vedli na výslech. Měl předem jistotu psychického i fyzického nátlaku. Dlouhodobě vědomě se na to připravoval, cvičil jógu. Domníval se, že dokáže aspoň částečně vydržet, ale marně.“⁹¹

Jedním z trestů bylo radikální odříznutí od okolního světa. Nesměl psát, ani přijímat dopisy, nedostával žádné informace o dění ve světě. Dva roky nedostal nejmenší zprávu o rodině.

6.10.4 Obvinění

Obviněný byl společně s Renčem z fašismu, ze špionáže a velezrady, z přípravy války za podpory západních imperialistů a z podvracení socialistického režimu, všichni se museli pod nátlakem přiznat. Spis 5 Ts I Státního soudu v Praze.⁹²

„Obviněný Renč: Pane předsedo, páni přísedící. Jak jsem uvedl už v závěru mé výpovědi, nenacházím a nehledám žádné omluvy a výmluvy pro svou velezrádnou činnost, uvědomuji si ji, lituji ji a řekl bych totéž, co řekl dr. Klíma, že nestačí jen slova lítosti. Chtěl bych opravdu prokázati, že jsem zásadně změnil celé své dosavadní postavení.

⁹⁰ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 62

⁹¹ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 62.

⁹² Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 64.

Naznačil jsem to jistě svým plným doznáním, spontánním a včasným doznáním. Byl bych opravdu šťasten, kdybych mohl celou svou práci, zejména také jako spisovatel svou práci spisovatelskou a uměleckou se ještě zúčastnit toho, proti čemu jsem bojoval, protože jsem byl v zajetí naprosto falešných názorů a vzdálen tomu, z čeho jsem sám pocházel. Mám tři děti, jak slavný soud ví a toužím po tom, abych je mohl vychovat lépe a jinak, než kam jsem dospěl pro bludnost svých názorů sám.

Obviněný Kostohryz: Pane předsedo, páni přisedící. Já se nedovedu obhajovat, ponechal jsem to svému obhájci a prosím, abyste přihlídlí ke skutečnostem, které on uvedl. Prosím ne za sebe, ale za své dítě, abyste mi ponechali cestu k nápravě.⁹³

6.10.5 Život v kriminálu

Nebylo lehké žít v cele, izolovaný od normálního okolního světa. Byly to roky života, které si nikdo z nás, kdo to nezažil, neumíme představit. Ale i nehostinná poušť se někdy zazelená. Také v kriminále prožívali političtí vězňové chvíle „radosti“, když si pomáhali, vedli duchovní rozhovory a byli jeden druhému oporou.

Z dopisu P. Antonína Bradny, děkana v Budyni nad Ohří, 15. 6. 1987

„Prožili jsme spolu mnohá léta ve vězení a se zpětným pohledem mohu říci, že to byly chvíle většinou radostné. Vzpomínám na společné Vánoce v leopoldovské nemocnici v roce 1953, kde jsme prožili svátky Narození Páně ve velmi dobrém společenství např. s generálem Kutlvaštem, generálem Pelichem, s bratislavským rabínem Mikulášem Mardochejem Sternem, s novinářem Vladimírem Síssem a celou řadou dalších skvělých přátel. Tehdy – v rozmarné chvíli za přítomnosti milého lékaře dr. Jana Šmída, iniciátora mnoha rošťáren – jsme prohlásili Josefa Kostohryze I. českým králem, a dali mu do rukou vánoční jablko a pohrabáč od kamen jako symbol žezla.

Vzpomínám i na četné vězeňské procházky, kdy se hovořilo o duchovním životě, o literatuře, o kráse naší vlasti, vzpomínal na svůj pobyt v Itálii, na práci v galerii – těch témat bylo nevyčerpatelné množství. I když navenek vždy podmračený, uvnitř tichá radost a vyrovnanost. Prožíval samozřejmě i různé bolesti, ale to vždy plný křesťanské naděje, že dobrý Bůh situaci vyřeší...⁹⁴

⁹³ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 64.

⁹⁴ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 68.

V průběhu kriminálu muklové pracovali. Práce byly různé od draní peří přes malování kraslic až po těžbu uranové rudy. Za práci dostávali peníze, za které kupovali noviny a cigarety. Na některé spoluvězně Josef působil pesimistickým dojmem, však ve skutečnosti viděl věci realisticky. Když se například bachaři začali chovat k vězňům mírněji, vyvolávalo to dojem brzkého propuštění. Všichni se radovali, až na Josefa – zlobili se za to na něj, ale nakonec měl pravdu, opět nastal tvrdý režim jako dřív. Bránil se pocitu radosti z propuštění, aby zklamání nebylo tak drastické. Ve vězení si vytvořil svůj vlastní vnitřní svět a raději trávil čas na samotce, i když pro mnohé byla samota cestou k šílenství. Uzavřený do svého světa, však vnímavý k druhým. Nějaký čas byl v cele s novinářem Vladimírem Síssem, který míval horečnaté záchvaty malárie (zemřel v Leopoldově v roce 1968). I na něj vzpomněl ve svém díle.⁹⁵

V jedné z vězeňských nemocnic si z něj udělali pokusného králíka. Začali mu dávat injekce a postupně dávky zvyšovali. Bránil se, ale marně, vždy ho svázali a odvedli na ošetřovnu. Až po jedné injekci, kdy byl dlouho v bezvědomí, toho zanechali. Lékařka se až divila, že se probral.⁹⁶

Pobyt v takovém zařízení zanechá na člověku následky a Josef si jich přinesl spoustu. Pod neustálým nátlakem a buzerací mu zůstaly psychické i fyzické následky jako jsou poruchy spánku, přehnaná citlivost na různé zvuky, jako šustění papíru, žehlení, louskání ořechů, tikot hodin a jiné běžné zvuky, které zdravý člověk nevnímá. Také se to projevuje v jeho básních, kde používá slova jako – hřměla kopyta, dštíla síra a oheň, to vše musel vědomě korigovat.

6.10.6 Návrat z kriminálu

Josef byl propuštěn 21. prosince 1963 z Jičína, v kapse vydělaných 168,- Kčs. S podmínkou na sedm roků, kterou mu okresní prokuratura v Jihlavě na jeho žádost ze dne 22. 4. 1968 o zmírnění potvrdila do 21. 12. 1970, do té doby musel být pod dozorem. Měl na sobě lehký oblek, při zatčení v květnu 1951 bylo teplo.⁹⁷

První za kým jel, byla teta Tonka v Benádké ulici u které bydlel devatenáct let, ale mluvila s ním pouze přes řetěz pootevřených dveří, prý se bojí podnájemníka. Další byla

⁹⁵ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 68-69.

⁹⁶ Srov. tamtéž 69.

⁹⁷ KOSTOHRYZOVÁ : Polární záře, 74.

manželka. Z telefonní budky v hotelu Kriváň jí zavolal do Lysic a ta mu doporučila, ať vánoce stráví v Bojenicích. Jeho hovor vyslechla recepční paní Blechová a ještě s jedním zřízencem ho nechaly zadarmo přespat ve služebním pokoji a přinesli mu jídlo a rum. Do smrti jim byl vděčný a jednou za rok je navštěvoval.⁹⁸

Po více než dvanácti letech ve vězení se stává nevhodným pro společnost a co bylo nejhorší, nevhodný pro svou vlastní rodinu. Nemá doklady, práci, přátele, kterých vždy bylo mnoho. Nemá se kam vrátit. Vše musí začít od začátku. Pomohli mu lidé, kteří neměli předsudky k bývalému politickému vězni, jeho sourozenci a nakonec i mnoho dalších.

*„Vracím se,
váhavě, jako se z ciziny desperát vrací,
jenž nemá střechu a komín ni příznivou duši.
Kde jsou ty časy, kde zahrada naše a lípa?
Jiné tu běhají děti, a domov můj – není.
Nejdu sem žalostit nad tím a nejdu sem žebrat,
přežil jsem víc než dva stesky, i velké říše,
ach, pravda. Žádná z nich nebyla jako ta moje!
(...)
Vracím se. Dříve když chudáka přivezli šupem,
čekal ho četník a v pastoušce polévka teplá,
Lenka mu levity četla a lidé se ptali.
Mne nikdo nečeká, vracím se neznámou cestou,
neznámé tváře jsou kolem a zvědavé málo.“⁹⁹*

Než se setkal s matkou, musel si vyřídit všechny doklady, o které při zatčení přišel, při propuštění měl v provizorní občanské knížce napsáno pouze základní vzdělání. Poté spěchal do Lysic, aby viděl svou dceru Barušku, na kterou v kriminále myslel každý den.

*„Drahá maminko a všichni, 2. ledna 1964
dnes přišel váš dopis, ale je mi líto, že zase Vám jen píšu a dosud jsem Vás neviděl.
Ještě několik dní mějte strpení, nemám ještě všechno na úřadech vyřízeno. Je to veliká
změna a zdržely mi to také svátky, kdy se nepracovalo. Teď si vyřizují věci s lékaři, to víte,*

⁹⁸ Srov. tamtéž 74.

⁹⁹ KOSTOHRYZ: Básně, 72.

za pomoci Elišky, která n všude známé. Nedá se nic dělat, musím tím vším projít, než se zařídím do normálního běhu. Maminko moje milovaná, myslíte na mě a pomozte mi i teď modlitbou, abych vše udělal dobře, správně. Není to tak lehké. Já na vás myslím stále na všechny, jen mi nemějte za zlé, že tak dlouho nechávám na sebe čekat. Nemohu za to. Maminko, opatrujte se, ať jste zdravá, až přijedu. Přeji Vám a všem ještě jednou šťastný nový rok.

Všechny pozdravujte a Vám, mami, ruce líbá Váš Pepík“¹⁰⁰

6.10.7 Zdravotní následky z kriminálu

Taky se do toho zapletl špatný zdravotní stav, který ho provázel celý život, všechny tyto zdravotní problémy byly následkem pobytu ve věznicích. V roce 1967 se dostal až do nemocnice na IKEM kvůli operaci ucpané krční tepny, kde si z vlastní iniciativy zachránil zdraví, snad i život.¹⁰¹

„To však nebyl konec problémů. Po návratu domů musel na sebe dávat pozor, neprovádět žádnou fyzickou námahu. Téměř tři roky se nepříhodilo nic vážného, až jednou kdy jel autobusem. Řidič musel prudce zabrzdít, aby nesrazil chlapce, který mu vběhl do cesty, v té chvíli Josef zapotácel a spoj implantátu a krkavice povolil. Na krku se mu udělala boule velikosti pingpongového míčku. Doktor Firtl konstatoval, že při prasknutí je beznadějná šance, operace byla nezbytná, tu naplánovali na jaře 1972. Ale na ni se dlouho připravoval a radil s lékaři. První datum operace zrušili těsně před výkonem. Nikdo jsme nemohli nic pochopit. Na tabuli byla operace řádně vypsána jako jediná na dopoledne, předoperační úkony provedeny, poučení jsme dostali. „Marie, to musí být omyl! Utíkej za panem profesorem! Vyptej se ho na důvod! To není možné!“ Pan profesor Firtl v lékařském

¹⁰⁰ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 76.

¹⁰¹ Rehabilitační sestra se stěžovala, že Josef nespolupracuje. On si mi naříkal na nesmírnou únavu a ospalost, dokonce i při mých návštěvách usínal, což prvé dny nebylo. Lékaři se tvářili vážně. Ostatní pacienti na pokoji se na mě soucitně dívali. Byla jsem v nesmírné panice. „Marie, zaříd', aby přijeli sourozenci, musím se rozloučit.“ V neděli odpoledne se z malého auta vysoukaly obě manželovy sestry, Albína, Mařenka, jeho maminka, švagrová a jeho bratr, který je do Prahy přivezl. „Počkej chvíli, Marie, až ostatní odejdou: „Mám dojem, že tato pilulka mi dělá ty potíže. Ale sestra mě hlídá, abych ji polkl. Podařilo se mi tuto chovat“, usmál se, Mám z kriminálu zkušenost.“ Zase chvíli unaveně se odmlčel. „Běž s tím honem za Prošek, ať něco s tím udělá.“ Pan primář Prošek na plicním oddělení mě nenechal čekat, byl velice vážný. „Víte, je problém, že je to jiná klinika. Bohužel Firtl není v Praze, s tím se znám, ale je to nesnadný úkol zasahovat lékařům do jejich práce.“ Nevím, jak to pan primář po krátkém rozhovoru s Josefem dokázal. Nepochopila jsem plně, jak lék na srdce, který dostal při operaci a ošetřující lékař mu jej i nadále předepisoval, mohl zaplavit ledviny dusíkem – ale ošetřující lékař dostal výpověď a Josefův stav se začal rychle zlepšovat. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 121.

pokoji na mě zřejmě čekal. Vypadal unaveně: „Netroufáme si na tuto operaci!“ Víc jsem se nedozvěděla.“¹⁰²

Nebylo to lehké přijmout, s vědomím vysokého nebezpečí při protržení boule na krku a ještě to vše ztěžovala finanční situace. V témže roku Josef přišel o veškerou práci z důvodů, že byl pro redakce nežádoucí.

¹⁰² KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 145.

6.11 Manželství s Marií Hrubou

6.11.1 Seznámení

S Josefem Kostohryzem se poprvé setkala koncem května roku 1964. Nejprve se však o něm doslechla z úst Josefa Svobody¹⁰³, který jí tak zhruba popsal, o koho se jedná a pak i od své kolegyně Mirky Ludvíkové. Protože Marie pracovala v Etnografickém ústavu Moravského muzea, požádal ji Josef Svoboda, zda by nemohla obstarat pracovní místo pro pana profesora Kostohryze. I když tam neměla vysoké postavení, podařilo se jí to a Josef Kostohryz mohl co nejdříve nastoupit, avšak onemocněl a přijít mohl až 1. června. Tuto skutečnost napsal Marii telegramem v tomto znění: *JSEM NEMOCEN NASTOUPÍM 1. CERVEN. KOSTI HRYZE.*¹⁰⁴

Josef dorazil do Muzea koncem května, nečekaně a neohlášen. Nikdo tam nebyl pouze Marie, moc se mu za to omlouvala, on ji však uklidnil, protože přijel za ní. První setkání dopadlo dobře, hezky si popovídali a ona měla pocit, jako by se znali už dlouho. Další setkání bylo na chatě při společném posezení, kde byla Marie nerada se starostí o syna. Josef si jí všímal a na druhý den jí napsal krátkou báseň.

*„Tam mezi bohy mírně sama jiná,
o jednu malou závrať neznatelnou,
v tišíně hvězdné z mlhy rosu spřádáš,
na kvítí, na list, chvíli neželenou,
kdy svět je tobě za podnoží.“*¹⁰⁵

Josef s Marií rád spolupracoval, nosila mu knihy, které potřeboval, později ji učil společně se svou dcerou italsky. Po nějakém čase a po prožitých zdarech a nezdarech se vztah mezi Josefem a Marií urovnal. Ona se stala jeho pomocnicí v praktických věcech života, aby on mohl literárně tvořit.

¹⁰³ Josef Svoboda je emeritním profesorem na Torontské univerzitě v Kanadě. Jeho specializace je ekologie Arktidy. Narodil se v Praze (1929), ale vyrůstal v Brně. Jako dvacetiletý student Masarykovy university byl v r.1949 zatčen a odsouzen na 11 let pro údajnou protistátní činnost. Byl vězněn v jáchymovských uranových dolech, Leopoldově, Mírově, Kartouzích a jinde. Po propuštění (1958) pracoval v brněnské ZOO, pak jako čerpač vody, později jako technik Botanického ústavu ČSAV v Brně. Jeho žádosti o přijetí na Masarykovu univerzitu byly opakovaně zamítny. V r.1968 odešel do Kanady.

www.atelierim.cz/?str=50&ord=2&id=28&type=anotace. (20.4.2010)

¹⁰⁴ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 82.

¹⁰⁵ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 85.

6.11.2 Stará Říše¹⁰⁶

Několik let se Josefovi podařilo pobývat v hotýlku ve Staré Říši na Vysočině, byly to měsíce klidu pro práci. Někdy tam s ním byla i Marie s dcerou Helenou. Získal tam mnoho známých jako rodina Floriánova, Stritzkova a František Zvěřina, který jim nabízel na Nepomuku¹⁰⁷ dům, ale neměli peníze a Josef byl městský člověk.

Do Staré Říše za ním jezdilo mnoho přátel. Básníci, spisovatelé a bývalí spoluvězni jako například: básník Klement Bochořák, opat břevnovského kláštera Anastáz Opasek, památkář Josef Hobzek a spousta jiných. Sedávali a vzpomínali na staré časy dobré i zlé a Marie ráda poslouchala.

Z vyprávění z kriminálu si zapamatovala: „Lidé se zpočátku na cele prodírali jeden k druhému spletí nedůvěry, až našli společnou řeč v nezdolné snaze pomoci jeden druhému jako člověk člověku a v konečném smyslu v naději na svobodu.“¹⁰⁸

Ve chvílích volna, kdy nebyli návštěvy, diktoval Marii překlady a ona je psala na stroji, večer pak chodili na procházky k rybníku Kladina a někdy i dál. Procházky byly plné inspirace pro poezii.

*„Až s tebou polní cestou večer půjdu,
až z přivinutí vyruší nás ptáče
a ty zas chladem zachvěješ se náhlým-
ještě než list a kvítek pouvadne,
ještě než stopa v nepaměť se ztratí.“¹⁰⁹*

Když končila v říjnu sezona a Kostohryz musel opustit hotelový pokoj ve Staré Říši, byla to pro něj smutná událost, pobyt v tomto kraji na něj měl blahodárny vliv. Již by se Josef nemusel ptát: „Kde zítra budeme?“

¹⁰⁶ <http://www.stararise.cz/>

¹⁰⁷ Nepomuky - Na mírném svahu nad potokem Vápovkou stála už ve 13. století vesnice Veselí, která však v 15. století zpustla. Až v 18. století majitelé brtnického panství založili u kaple sv. Jana Nepomuckého novou osadu nazvanou Nepomuky. Dodnes jí zůstal neopakovatelný kolorit starých dob umocněný hlubokým lesem, uprostřed kterého leží, <http://www.stararise.cz/?q=node/3>, (23.4.2010).

¹⁰⁸ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 95.

¹⁰⁹ KOSTOHRYZ: Básně, 57.

*„Ach ano, ten tvůj park ze starých obrazů
a louka zavřená lesem a v křovinkách,
tam prostor zelený s kaderí zvláštních snů
dostává líbeznot jistoty strnulé –
ty pro ten okamžik navěky neváháš!
Kde zítra budeme? Nevěřím. Nevěř mi.“¹¹⁰*

Pobyt ve Staré Říši v běhu událostí se stal poslední. Nahrálo tomu to, že dcera Helena měla pocit, že si na ni ve škole v Brně zasedli a chtěla přejít do Prahy, Josef tam měl také více pracovních příležitostí a poslední kapka přišla v neděli těsně před odjezdem. Po dopolední mši paní Stritzková nařkla Marii, že chodí za jejím synem. Došlo k omylu. Její syn Jakub dělal osvětlovače v divadle u Mrštíků v Brně a paní Stritzková se doslechla, že „Kostohryzová“ chodí s jejím synem, byla to však Helena, která se s ním přátelila. Josef tento omyl nevysvětlil, protože nechtěl, aby na Helenu padlo špatné světlo. Od té doby už nikdy Marie nechtěla do Staré Říše, i když se paní Stritzková dozvěděla pravdu.¹¹¹

Marie Josefovi nic neřekla, proto právem nechápal, proč tam už nechce jezdit, když on ten kraj měl tak rád, jak se zmínil v dopise Stritzkovi z Bojenic 14. 2. 1966 hned první rok pobytu: „Stará Říše je zatím nejjasnější kus té mé nové svobody.“¹¹²

Po odjezdu z Vysočiny, pracoval na překladech a bydlel na různých místech – nic stálého. Ne že by nechtěl, ale pro bývalého politického vězně nebylo lehké získat byt. A nejen to. Přátel, kteří ho obdivovali, bylo dost, ale ten kterému se mohl svěřit, byla Marie. Snad si ani neuvědomoval, jaké těžkosti jí tím způsobuje, ale její láska a touha pomoci takovému člověku byla silnější než zdravý rozum.

V prosinci roku 1966 vyměnili nový nepoužívaný byt v Brně za použitý v Praze blízko malešické spalovny. Josef pracoval na překladech a Marie nastoupila do Slovanské knihovny. Bylo to období, kdy se hlavně zabíral překlady, protože potřeboval peníze pro nový začátek v Praze. Byly to těžce vydělané peníze, překlady nebyly z nejlehčích, ale honorář stejný jako za překlad beletrie. Překlady diktoval písničkář, kterou si platil.¹¹³

¹¹⁰ KOSTOHRYZ: Básně, 63.

¹¹¹ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 102.

¹¹² KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 103.

¹¹³ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 120-121.

„Chodila dopoledne. Jednou ta starší paní se rozeběhla za Josefem na druhou stranu stolu, kde seděl nad otevřenou knihou, ze které diktoval. Zblízka se naklonila nad knihu přes rameno. Josef překvapeně reagoval nad vyrušením: „Co se vám stalo, paní Němcová?“ „Já se jen šla podívat, jestli to nemáte tužkou mezi řádky napsané, že diktujete tak plynule!“ Jiná jeho písarka z Malešic, paní Zvěřinová, společenská dáma, si mi zase stěžovala: „Pan profesor sice říká, že denně bude diktovat deset stránek. Ale to on mi dělá schválně, když sklopne knihu a řekne: „Padla, jdu nám uvařit kávu.“ A já musím netrpělivě až do dalšího dne čekat na pokračování. Co by mu to udělalo, dokončit celou větu nebo odstavec?“¹¹⁴

6.11.3 Okupace 1968

Kostohryzův nedůvěřivý postoj ke komunismu a Sovětskému svazu se naplnil roku 1968. Po návratu z dovolené dostal Josef zálohu za překlad, kterou nečekal, měl radost. Však radost vystřídala nejistota z budoucích událostí.

„Pozdě večer, už jsme spali, naléhavě vyzváněl telefon. Kolegyně Šoutová z knihovny: „Okupace! Jsme přepadeni! Slyšíte?“ Neměli jsme rádio ani televizi. Stáli jsme u okna, poslouchali strašný hukot sovětských letadel. S duněním přistávalo jedno za druhým v Ruzyni a chrlilo z útroby tanky a vojáky. Ráno k nám do Malešic přiběhla Helenka s Tondou. Pěšky. Právě se tajně nastěhovali do bytu tety Tonky na Benátské ulici, začátkem září se potom brali.“¹¹⁵

Byl to téměř zázrak, že v roce 1969 vyšla sbírka básní - Jednorožec mizí v nakladatelství Čs. spisovatel, dostala první cenu za poezii uplynulého roku. Jan Pilař vzal odpovědnost na sebe. Rudé právo si neodpustilo nad tím velký podiv a připomínku, že básníci „tohoto druhu,“ nemají publikovat v Čs. spisovateli, když mají Vyšehrad.¹¹⁶ A ještě koncem roku mu vyšla sbírka poezie Přísný obraz.

¹¹⁴ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 121.

¹¹⁵ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 125.

¹¹⁶ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 135.

6.11.4 Konec pracovních příležitostí v roce 1968

V srpnu téhož roku přišel o práci. Odřekli mu Mladá fronta, Orbis, Aventinum, Vyšehrad nepřijal Calziniho Benátskou komediantku, Suprafon zrušil smlouvu na překlad knihy o Bohuslavu Martinů, ale nakonec přijal dva dokončené překlady – Paměti Milhauda a Paměti Da Ponteho o Mozartovi díky laskavosti paní dr. Laichterové. Naše vojsko, mu s omluvou přestalo dávat lektorské posudky a překlady, až za dva roky zaplatili překlad Giraudoux – Siegfried a Limuzinsko. Albatros zrušil smlouvu na překlad Chestertona – Klub podivných živností, zaplatili třetinu ceny.¹¹⁷

Pro Odeon měl Josef rozpracované dva těžké překlady. La Bruyèrovy Charaktery, které si přál překládat od studentských let. Vyšly v roce 1972, bez uvedení překladatele, v tiráži jen: „Přeloženo z francouzštiny.“ U velmi těžkého překladu Paměti Kardinála de Retze se také neobjevilo Kostohryzovo jméno, ba navíc musel dvakrát změnit jména šlechticů, pak vpisovali opravy. Konečná verze byla o tom, jak se kardinál pohybuje mezi šlechtou a kuje pikle. Josef musel korektury zaplatit, velice se s ředitelem Odeonu pohádal. Původně počítal, že dostane cenu roku za mimořádně náročný a těžký překlad.¹¹⁸

Na otázku proč byl Josef odstaven od veškeré práce jeho žena Marie odpovídá:

„Pro všechny redakce byl nežádoucí z důvodu, že nebyl rehabilitován. Přestože i v Lexikonu české literatury je uvedeno, že byl manžel rehabilitovaný v roce 1968, ale nebyla to pravda. Rehabilitován byl až posmrtně v roce 1991. Doktor Papež říká, že je jedno jestli byl rehabilitován v roce 1968 nebo v 1991. Ale já jsem mu říkala, že to tak úplně jedno nebylo, protože ti rehabilitovaní, jednak dostali malou, ale přece jenom nějakou sumu. A hlavně nebyli po srpnu 1968 tak rychle odtaveni. Kdežto manžel byl okamžitě pro všechny redakce s kterými dosud spolupracoval nežádoucí.“¹¹⁹

6.11.5 Uložení spisů do archívu

Další událost byla nezvaná návštěva v době společné dovolené. Vzhledem k tomu, že bydleli v blízkosti malešické spalovny, měli denně na nábytku prach, ale po návratu z dovolené bylo vše perfektně uklizeno.

¹¹⁷ Srov. tamtéž 125.

¹¹⁸ Srov. tamtéž 125- 126.

¹¹⁹ KOSTOHRYZOVA: audio nahrávka, (6.2.2010).

Marie vzpomíná na nezvanou návštěvu u nich doma:

„Jednou po návratu z dovolené jsme usoudili, že v bytě proběhla prohlídka, já jsem si uvědomila, že nikde není žádný prach. Vzhledem k tomu, že náš malešický byt byl kousek od spalovny, musela jsem denně utírat prach. A teď po několika dnech, kdy jsme byli mimo byt, tam žádný prach nebyl. Manžel usoudil, že při prohlídce udělali otisky, tak proto to důkladně utřeli. Navíc manžel si všude dával nenápadné značky, takže bezpečně věděl, že mu někdo například otevřel zásuvku apod. Manžel se o této kontrole bavil s doktorem Fučíkem a ten mu poradil, okamžitě přesunout všechny důležité věci z domu do archivu. Proto jsou dodnes veškeré věci neuspořádané, tak jak je manžel narychlo shrnoval ze zásuvek a odvážel do archivu, proto jsou tam například i účtenky za elektriku a další. V archivu byli velice vstřícní a manžel se s nimi i dohodnul, aby to nebylo ani tady v Praze, ale umístili všechno na Starých Hradech. Zároveň je požádal, aby to zůstalo zatím neuspořádané a pokud by kdokoli chtěl něco z toho vidět a on už nežil, tak o tom musím vědět já. A musím říct, že toto jeho přání dodnes v archivu dodržují. Dnes už to není na Starých Hradech, ale je to přesunuto do Památníku národního písemnictví na Strahově.“¹²⁰

„Nic se neztratilo, ale Josef se rozhodl dát všechny písemnosti do Literárního archivu Památníku národního písemnictví na Strahov. Napsal své první ženě, aby mu poslala vše, co u ní zůstalo. Mezi knihami mu poslala i dlouho hledaný Černý zápisník a byly tam i básně v hnědém sešitě. Později je rozdělil pod názvy Apokryfy s původním názvem Legendy žízňě – za náš rod, verše z let 1928-29 a Druhá lyra z období 1929-36. Josef napsal v dodatečné poznámce, že obě tato období spojuje temno překryté nadějí a vzpoura chválou. Také je spojovala forma volného verše, jehož zákonitosti Josef hledal stejně jako poetiku, považující metodu poezie a hudby za citovou abstrakci, v protikladu k zobrazování jednotlivin v próze a ve výtvarném umění a k rozumové abstrakci filozofie a věd. Byla mi jasná poslední věta jeho poznámky: Divný a složitý je osud a nesrozumitelný.“¹²¹

6.11.6 Emigrace

V šedesátém osmém roce emigrovalo mnoho Čechů do zahraničí, mezi nimi , také spousta přátel Josefa a Marie. Mimo jiné do Kanady emigroval Josef Svoboda jejich velký přítel,

¹²⁰ KOSTOHRYZOVA: audio nahrávka, (6.2.2010).

¹²¹ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 36.

který sehrál hlavní roli už při jejich seznámení a s odstupem času to byl právě on díky kterému jsem se já seznámil s paní Kostohryzovou a jejím prostřednictvím s osobností Josefa Kostohryze a jeho tvorbou.

Pro mnohé z jejich přátel mohlo být nebezpečné navštěvovat bývalého vězně. Tak se snažily své setkávání řešit různými způsoby. Někdy to bylo v kavárně, nebo u někoho doma, jen aby nepřišli do podezření, že se u Kostohryzů chystá něco proti režimu.

6.11.7 Vydavatelská činnost v ilegalitě

Aby mohl v té těžké době vydělat na živobytí, bylo nezbytné mít kolem sebe dobré lidi, kteří mu zaštitili svým jménem jeho překlady či díla. Z finančních důvodů psal také detektivní romány a pohádky.

„Zdena Hadrboľcová se s Josefem dohodla a zaštitila mu detektivku. Četla jsem recenzi od Štěpána Vlašína, znala jsem ho osobně z dob mého skautování v Brně. Recenze vlídná v domněnku, že autorkou je oblíbená herečka, chválil její jemnou ženskou ruku. Obdivoval její znalost starého pražského prostředí! Srdečně jsem se posudku zasmála. Po určitých peripetiích detektivka vyšla pod názvem Paraple paní Černé na pokračování v novinách, potom knižně. Dokonce v krátké době polsky a maďarsky. Josef měl pro ni napsanou ještě další detektivku Příběh Ančí Máchalové a rozepsanou třetí, ale pro pozdější komplikace k realizaci nedošlo.“¹²²

Další detektivky nevyšly zřejmě z důvodu lidské lhostejnosti a neúcty k práci druhého. Druhou detektivku dvakrát přepisoval, naprosto ji přepracoval. Poslal detektivku Heleně do Švédska, aby ji přeložila a vydala, ale neměla čas nebo nebyl zájem.¹²³ Také se pokusil jednu vydat v Německu, ale ta se ztratila a nevyšla ani česky. O této pronesl: „Tato detektivka je snad začarovaná, jsem zvědavý, jestli vůbec někdy vyjde. Nevím, jestli má cenu dokončit tu další – a už bych měl námět i na čtvrtou.“¹²⁴

Třetí, nejzdařilejší detektivku s názvem Mladá paní Jiroušková posílal po částech Heleně, také nevyšla a po jeho smrti našla paní Kostohryzová pouze předělaný začátek. Při psaní se Josef radil s právníkem Karlem Skálou, který zemřel dřív, než detektivku dopsal a

¹²² KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 158.

¹²³ Srov. tamtéž 158.

¹²⁴ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 159.

s bývalým kriminalistou. Z čehož plyne, že to co dělal, nebylo pouze povrchní a laciné, ale mělo to pevný základ.

Také jeden z jeho zájmů bylo umění kouzelnictví a cirkusáctví. Sám se znal osobně s Berouskovými a z knihovny si půjčoval spoustu knih o cirkusu, varieté, kouzelnících a jasnovidcích. Rád tyto knihy překládal, a aby věci při překladu dobře porozuměl, řádně ji prostudoval i z jiných zdrojů. Některé tyto profese neopomněl zařadit do svých děl, jako v detektivce Příběh Ančí Máchové byl mladík z varieté a ve sbírce Mohyly se objevil indický fakír.

„Divný osud měly jeho Pohádky. Josef je na pokračování vyprávěl Tomášovi, který býval často večer sám doma a brzy si zvykl k nám telefonovat. Tomáš si však dobře pamatoval, co dědeček minulý den vyprávěl a stále ho opravoval: „Ale dědečku, koza Lujza tam přece přišla později!“ a chtěl opakování toho, co se mu zvláště líbilo, jenže potom byl nespokojený: „Určitě tam mravenec byl tak velký? To jsi minule neřikal a je to přece důležité.“ Tak že milý dědeček byl nucen pohádky si psát, aby je mohl Tomášovi vyprávět stejně. Pro Josefa totiž nebyl problém cokoli si vymyslet, měl nesmírnou fantazii, ale pamatovat si, co vybájlil, to bylo horší. To by raději vymyslel tři nové.“¹²⁵

Pohádek bylo nakonec tolik, že by se dali vydat, ale v normalizační době a pod jménem pravého autora to bylo neuskutečnitelné. Poslali do nakladatelství Mariinu kolegyni z práce, ale neuspěla, redaktorka chtěla pohádky „upravit.“ Tak poslali Josefovou neteř do jiné redakce a tam je chtěla redaktorka také upravit, aby nebyli tak fantastické, ale trochu reálnější a jak řekla: „Abychom nepletli dětem hlavu!“ Tak že i z toho sešlo. Paní redaktorku Josef dobře znal, netušila ovšem, kdo je autor. Josefa to rozčílilo, považoval ji za rozumější. Později s velkým zadostiučiněním se díval na večerníček Arabelu. Při náhodném setkání s paní redaktorkou nezapomněl vychvalovat fantazii večerníčků, jak obohacují děti a ona mu ochotně příkyvovala. Pohádky se podařilo vydat, bohužel ne v českém jazyce. V redakci je chtěli vydat pro cizinu s mnoha ilustracemi, proto se text musel zkrátit, když se ale dozvěděli, kdo je autor, měli strach je vydat. Ale paní redaktorka Eva Škamlová sehnala známé spisovatele, kteří je pokryli. Vyšli švédsky, německy a anglicky. Tu švédskou verzi dostal Josef týden před smrtí do ruky, hned ji poslal Tomášovi, který už delší dobu žil s maminkou ve Švédsku. Německé a anglické verze

¹²⁵ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 171.

Josef neviděl, byly hotové až po jeho smrti, česky pohádky nevyšly, jen byly vysílány rozhlasem z Českých Budějovic v úpravě paní Hany Soukupové.¹²⁶

¹²⁶ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 171-172.

6.12 JOSEF MALÍŘEM

V roce 1968 se Marie vrátila ze služební cesty po Bulharsku, Josef jí pomáhal s těžkými kufry, díky kterým se mu vysunula plotýnka v páteři. Bolesti ho zbavil pan primář Hořák, ale potom se mu zalilo jedno oko krví a nemohl číst, což je pro spisovatele nepředstavitelná katastrofa. Uprostřed měl velkou černou skvrnu, na kterou brýle nepomáhaly. Byla to těžká rána. Vždyť Josef vlastně celé dny četl, studoval, nebo psal. V době, kdy už nesměl publikovat, tak v cizích slovnících hledal slova, která dosud neznal a listoval v encyklopediích. Kdysi rád dělal dlouhé procházky, ale to mu zkornatělé tepny na nohou nedovolovaly. Propadl velké depresi. A protože se domníval, že se jedná o trvalou ztrátu – naštěstí tomu tak nebylo, ale tehdy to nevěděl – rozpomněl se na svou zálibu z mládí. Ze všeho nejraději hrával na housle, ale také velmi rád kreslil.¹²⁷

Malovat chodil do blízkého lesoparku, nakonec přemluvil i Marii, aby zkusila malovat, byl z jejich kreseb nadšený. Její obrazy byly rozvěšeny po bytě, zval známé výtvarníky, aby jim ukázal její díla. Nakonec se Josefovi podařilo zajistit pro Marii výstavu zaměřenou pro amatéry-malíře, byli tím kryti i malíři profesionálové, kteří nemohli oficiálně vystavovat. Další výstav, které ve své nemoci vyjednal telefonicky, se Josef nedožil. Vernisáž první z nich na Chodově byla stanovená na 1. června 1987 – a to byl den Josefova pohřbu! Za týden přišel patnáctikilový balík ručního papíru z Velkých Losin, spousta papíru, bezvadného, dodávku vyjednal a objednal rovněž telefonem, aniž jsem o tom věděla, dokonce se slevou. Dodnes mám zásobu, stejně jako štětce, které mi koupil k narozeninám. Balíkové překvapení ve chvíli lhostejnosti bylo jako memento, že musím dál malovat.¹²⁸

¹²⁷ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 172-173.

¹²⁸ Srov. tamtéž 173-175.

6.13 REHABILITAČNÍ PROCES

6.13.1 První pokus o rehabilitaci v roce 1968

V roce 1966 probíhal v Brně rehabilitační proces se skupinou katolických spisovatelů. Josef přijel svědčit a ještě před tím se setkal se spoluvězni, kteří na něj dělali nátlak, jak a co musí při soudu říct, názory se lišily. Nakonec vše udělal tak jak chtěl on sám, plně se přiznal k autorství Memoranda, což se mnohým nelíbilo, protože chtěli memorandum popřít a dokazovat, jak chtějí pracovat v prospěch socialistické vlasti.

„Manžel napřed o rehabilitaci žádat nechtěl, ale nakonec ho Renč přemluvil. Bohužel ale tu žádost o rehabilitaci podali pozdě, myslím, že to bylo někdy kolem srpna 1968. Podali to oba dva, ale Renč to před svojí smrtí stáhnul. I manželovi doporučovali jeho advokáti, aby to stáhnul, že mu to v žádném případě neprojde, že je to zbytečné. Že ta jeho žádost zaručeně neprojde z politických důvodů. Renč to tehdy stáhnul a v roce 1973 zemřel, manžel to nestáhnul a v tom roce 1975, kdy se ten rehabilitační proces konal, to dopadlo špatně.“¹²⁹

6.13.2 Druhý pokus v roce 1991

Po Josefově smrti se na Strahově v roce 1991 konal večer poezie, kde paní Kostohryzová dostala od pana JUDr. Papeže soudem potvrzenou rehabilitaci, však ji musela hned ten večer vrátit.

„Tehdy se na Strahově konal „Večer Josefa Kostohryze“ a přijel také pan doktor Papež, který přijel přímo od soudu a přede všemi mi blahopřál se slovy: „ Váš manžel byl právě rehabilitován“ a předal mi úřední listinu. Okamžitě ale po skončení toho slavnostního večera mi ten papír vzala a říkal, že to bylo oznámeno víceméně načerno. No a úředně potvrzeno to bylo až zhruba o rok později. Já jsem pak musela vyběhat spoustu dalších věcí sama. Bylo to velmi nepříjemné a nerada na to vzpomínám. Byla jsem ve věznici v Nuslích a na Pankráci a já nevím kde všude. Chtěli po mě doložit, odkdy dokdy byl manžel např. v Leopoldově, odkdy dokdy ve Valdicích, ale to bylo velmi složité, vždyť on snad projel všechny věznice v republice. Dnes už by nebyl takový problém tyto informace

¹²⁹ KOSTOHRYZOVÁ: audio nahrávka, (6.2.2010).

získat, ale tehdy hned po revoluci to bylo složité. Já jsem to nevěděla a neměla jsem právo získat z úřadů tyto informace. Myslím, že ani manžel by si to nepamatoval, kdyby žil, protože byl tolikrát přesouván. Proto se také ta definitivní rehabilitace tak protáhla, jelikož úřady musely zjišťovat samy odkdy dokdy, kde byl a dokonce se ani jim nepodařilo dohledat všechny doklady, takže se jim nepodařilo zjistit, kde několik měsíců byl a na svobodě v té době rozhodně nebyl.¹³⁰

6.13.3 Seznam spolupracovníků StB¹³¹

Sotva se přibližovala naděje o případné uskutečněné rehabilitaci, přišla další rána v podobě Cibulkových seznamů spolupracovníků Státní Bezpečnosti zveřejněné v novinách.

„Vracela jsem se unaveně z kavárny po krátkém setkání s Helenkou, odlétala ten den do USA, nestačili jsme si vysvětlit nedorozumění, už jsme nesetkali. V podchodu metra jsme koupila hit tehdejších dnů, Necenzurované noviny Rudá krávo. Prvý díl byl vyprodaný, koupila jsem tedy ze zvědavosti druhý. Pravděpodobně, kdybych koupila první, druhý už bych nekupovala. Jenže tam na stánku měli pouze druhý díl. Dlouhé sloupce jmen agentů StB. Ještě v metru jsem noviny otevřela na náhodné stránce – a prvé, co jsem uviděla, bylo Josefovo jméno!!! Dodnes neví, jak jsem se dostala domů. Stále znovu a znovu jsem se dívala na data narození a hledala omyl. Telefonovala jsem Heleně. „Už je na letišti, pravděpodobně zrovna odlétá!“ Volala jsem Maruše. Volala jsem pana arcibiskupa Opaska. Uklidňoval mě: „Paní Kostohryzová, víte, co bych udělal, kdybych našel sebe v tom seznamu? Zasmál bych se tomu! Vždyť je tam i biskup Lobkowicz, je tam pan kardinál! To je všechno nesmysl.“¹³²

V seznamu bylo mnoho lidí, kteří jako registrovaní agenti StB nikdy nikomu neuškodili, byl to taktický tah, zamíchat mezi pravé agenty nevinné lidi. Seznam nebyl lhostejný ani lidem, kteří v minulém režimu emigrovali.

¹³⁰ KOSTOHRYZOVÁ: audio nahrávka, (6.2.2010).

¹³¹ Státní bezpečnost (StB, slovensky *Štátna bezpečnosť*, *ŠtB*) byla politickou policií, která byla ihned od svého vzniku v roce 1945 pod kontrolou KSČ, a sloužila k ovládnutí mocenských pozic a likvidaci protivníků režimu. Vznikla 30. června 1945 jako jedna z neuniformovaných složek Sboru národní bezpečnosti. Po roce 1948 byla jedním z hlavních nástrojů komunistického teroru. Zanikla rozkazem ministra vnitra Richarda Sachera 1. února 1990, <http://cs.wikipedia.org/wiki/StB>. (18.4.2010)

¹³² KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 178-179.

6.13.4 Očištění Josefova jména

Snad nejvíce práce měla Marie s očištěním Josefovy cti, která byla neprávem pošpiněna. Jen co se jí podařilo vyřídit rehabilitaci, nastalo vyřizování kolem vymazání jména Josef Kostohryz s krycím jménem Pepa ze seznamu StB. Napsala ministrowi vnitra Janu Rumlovi a ministru Janu Novákovi. Jan Ruml odpověděl.

„V krátké době na podzim 1993 mi odpověděl vlídným osobním dopisem, abych se přestala trápit, že i pokud by byl Josef podepsal, nevíme, za jakých okolností. A že mohu být klidná, můj manžel se nikdy nedopustil ničeho špatného, že nikdo nepochybuje o jeho cti, ale není možné odhalit všechny rafinovanosti minulé doby, kdy ve snaze zmást stopy namíchali mezi skutečné agenty StB i naprosto nevinné lidi. Nic bližšího se zjistit nedá, protože Josefovy materiály byly dávno skartovány, byl vyřazen ze seznamu. I to je důkaz, že podpis, ať za jakýchkoliv okolností vynucený, byl bezcenný.“¹³³

Napsala i spouště významným lidem té doby, aby jí poradili s nastalou situací. Všichni jí vyjádřili podporu a pochopení. Nakonec se obrátila na Úřad vyšetřování zločinů komunismu. Za úřad s ní jednal ppl. Marián Gula, pak inženýr Jiří Kaplan, který dlouho pracoval na případu, však později onemocněl a zemřel.

Bohužel, veřejné satisfakce jsem se nedočkala, úřad se změnil na Dokumentační středisko pro zločiny komunismu a měl jiné starosti. „My se snažíme postihnout skutečné zločince z minulé éry, bachaře, referenty, vyšetřovatele, atd., je nás málo na takovou mravenčí práci, jakou vy po nás žádáte. A vašeho manžela nikdo nezpochybnuje, každý si ho váží!“¹³⁴

„Co by ho muselo zlomit tak, aby po těch třinácti letech skutečného martýria a beznaděje v kriminálech najednou se změnil ve chvíli, kdy muklové jeden za druhým odcházeli z vězení po velkých amnestiích i při vysokých trestech? Sám říkal, že už od červnové inspekce v létě 1963 tušil, že v dohlednu on také půjde...“¹³⁵

Další z pochyb Josefovy ženy Marie je skutečnost, že datum podpisu v seznamu StB je datovaný 27. 8. 1963, II-9 krátce poté co se dozvěděl od své první ženy Elišky, že se s ním chce nechat rozvést. Uvážíme-li Josefov životní postoj, je zde minimální pravděpodobnost,

¹³³ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 179.

¹³⁴ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 180.

¹³⁵ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 180.

aby byl aktivním spolupracovníkem StB. Byl propuštěn na sedmiletou podmínku, kterou mu neodpustili. Marně žádal o sebemenší byt. Nedostal pas do ciziny. Nebyl v roce 1967-1968 rehabilitován jako většina bývalých politických vězňů. Svaz překladatelů stále odmítal ho přijat. Po srpnu 1968 nesměl publikovat, nedostával překlady ani lektorské posudky. Měl potíže se získáním malého důchodu. V „podmínce“ musel se hlásit, byl sledován v Brně, v Praze, na venkově. Mnoho knih, léků a dopisů z ciziny od známých nedošlo. Měli jsme odposlouchávaný telefon. I můj syn z prvního manželství měl potíže (studium, vojna).¹³⁶

„Byla jsem vždy člověk, který se vyhýbal jakémukoli konfliktu, raději jsem ustoupila. Ale toto se týkalo Josefa. Vždyť se jedná o celé další generace, které se jednou o něm budou učit. Ironie osudu. Za návrh na trest smrti, za doživotí, za strašné roky v kriminále, za těžce poškozené zdraví, za nemožnost uplatnit mimořádně lingvistické a všeobecné znalosti při překladech, za zvláštní poetičnost v jeho básních – a kolik mohl Josef ještě společnosti přinést dobrého, kdyby více než půl svého života nebyl prožil v nesvobodě? A v nesvobodě zemřel. Jako neviditelný básník.“¹³⁷

¹³⁶ Srov. KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 181.

¹³⁷ KOSTOHRYZOVÁ: Polární záře, 182.

Dílo Josefa Kostohryze získalo v roce 2009 ocenění Kniha roku¹³⁸, ve kterém bylo osloveno více než 260 současných českých osobností. Sama majitelka nakladatelství Věra Matoušková, které toto dílo v listopadu roku 2008 vydalo uvádí, že svoje nakladatelství založila právě proto, aby mohla vydat Kostohryzovy práce.

7.1 Reakce osobností na toto ocenění

„Nejsilnějším motivem pro tento krok byla pochopitelně hloubka a výpovědní hodnota díla Josefa Kostohryze, čím více jsem se s jeho věcmi seznamovala, tím více jsem cítila onu duchovní spřízněnost. Druhým důvodem bylo mé přátelství s Kostohryzovou druhou ženou Marií, aby se dočkala vydání manželových prací alespoň dvacet let po revoluci.“¹³⁹

„Šťastný návrat k jednomu z nejčistších českých básníků s jemnou a obdivuhodnou imaginací, nehledě na jeho tragický životní osud. Ve verši byl dědicem Březinovým a antiky, v básních v próze navázal na velkého básníka Maxe Jacoba. Soubor Kostohryzova díla je také příklad, že je třeba skoncovat s dělením poezie na katolickou a jinou.“¹⁴⁰

„Kompletní básnické dílo jednoho z nejpozoruhodnějších a nezapomenutějších (a navíc bolševiky nejpronásledovanějších) katolických klasiků, autora tvořícího z křesťanského ducha – ale originálně přetvořenou antickou formou.“¹⁴¹

„Umělecké ztvárnění základních životních témat v elegickém duchu – a to převážně z perspektivy velkých životních ztrát – založené na básníkově vlastním osudu a na příbězích skutečných postav, s nimiž se ve svém životě setkával. I zde se však neustále odehrává

¹³⁸ **Kniha roku** je tradiční literární anketa, kterou každoročně pořádá deník Lidové noviny na základě hlasování spisovatelů, překladatelů, editorů, literárních kritiků, humanitních i přírodních vědců, politiků a jiných osobností literárního a veřejného života. V posledních letech se počet respondentů pohybuje kolem sto padesáti. Každý z nich hlasuje bez předběžných nominací pro tři knihy z celé knižní produkce daného roku (započítávají se přitom také knihy z roku předešlého), jež považuje za nejhodnotnější ze své četby. Hlasující také své typy krátce komentují. Tradice této ankety vznikla už roku 1928, obnovena byla v roce 1991

¹³⁹ MATOUŠKOVÁ Věra - Majitelka nakladatelství Kalina.

¹⁴⁰ BINAR Vladimír: Jak odpovídali účastníci ankety kniha roku 2009, http://www.lidovky.cz/jak-odpovidali-ucastnici-ankety-kniha-roku-2009-a-k-fuu-/ln_redakce.asp?c=A091218_144604_ln_redakce_glu, (17.3.2010).

¹⁴¹ PUTNA M. C.: Jak odpovídali účastníci ankety kniha roku 2009, http://www.lidovky.cz/jak-odpovidali-ucastnici-ankety-kniha-roku-2009-l-z-f63-/ln_redakce.asp?c=A091218_145843_ln_redakce_glu, (17.3.2010).

více či méně skrytý boj o naději, jehož svědectví je o to cennější, oč pravdivější je básníková konfrontace s temnotou v okolním světě, stejně jako ve vlastním nitru.¹⁴²

7.1.1 *Reakce Daniela Strože*

„Ačkoliv mne zařazení tvorby básníka Josefa Kostohryze na první místo v poslední anketě Lidových novin navýsost uspokojilo, musím přesto podotknout, že nejde o žádné jeho „zno-vuobjevení“ od sedmdesátých let minulého století, jak to v témže listě naznačuje hned několik článků. Kostohryzovy sbírky jsem vydával již ve svém nakladatelství Obrys/Kontur – PmD v Mnichově; v roce 1981 Eumenidy a Melancholii pak v roce 1985. Krátkou dobu poté jsem s básníkem začal pracovat na jeho souborném díle. Tato neskonale složitá práce skrze tehdy téměř neprodyšné hranice zůstala však nedokončena a uzavřela se roku 1987 jeho úmrtím. Nyní tedy – dvacet let po převratu – obětavostí a pílí Kostohryzovy manželky Marie a také nakladatelky Věry Matoušové toto souborné dílo vyšlo. Hlasoval bych tentokrát dozajista také jako řada ostatních v první řadě pro Kostohryze – vždyť si své protektorátní prohřešky, které neměly nic společného s jeho poezií, jedenáctile-tým trestem dostatečně odseděl – ale určitě i pro jedinečnou publikaci o archeologických výzkumech s názvem Počátky Slovanů od Zdeňka Klanici, které na svět pomohl Jiří Maštálka, poslanec Evropského parlamentu za KSČM.“¹⁴³

Na toto reaguje Marie Kostohryzová v našem rozhovoru. Toto je jeden z příkladů, proč vznikla její kniha Polární záře, jak sama uvádí, a to je vyvrácení nepravdivých tvrzení o Josefu Kostohryzovi, která plynou z nevědomosti a neznalosti souvislostí mezi jeho životem a tvorbou. Jednou takovou nepravdou je tvrzení, že se Josef dopustil „protektorátních prohřešků“, jak o něm píše výše zmíněný Daniel Strož ve svém článku.

„Prosím Vás tak toto já jsem neměla energii panu Strožovi napsat a nevím jestli by to mělo nějaký význam. Manžel rozhodně pracoval v ilegálním hnutí, ale protože byl potom na ministerstvu informací po válce a bylo mu strašně protivné, že každý říkal „já jsem spolupracoval s partyzány“ já jsem byl tam a tam, jak mi to vyprávěl manžel. Proto se k tomu manžel nikde oficiálně nepřihlásil. Když byl zatčen, snažili se z něj vytlout s kým

¹⁴² STEINEROVÁ Jana: Jak odpovídali účastníci ankety kniha roku 2009, http://www.lidovky.cz/jak-odpovidali-ucastnici-ankety-kniha-roku-2009-l-z-f63-/ln_redakce.asp?c=A091218_145843_ln_redakce_glu, (17.3.2010).

¹⁴³ STROŽ Daniel: Jak české osobnosti „objevily“ dílo Josefa Kostohryze <http://www.obrys-kmen.cz/index.php?rok=2010&cis=04&cl=07>, (22.4.2010).

spolupracoval a on říkal „nevěděla to ani moje manželka, což bylo dobře, protože ji vyslychali taky“ a říkal, „to bychom zbytečně do toho uvedli další lidi“. Já říkám, že u mého manžela nebyl ani antisemitismus ani fašismus.

To zas jiná dáma mi říkala, ale vždyť on byl dva roky v Itálii, když Mussolini nastupoval k moci, tak určitě byl přeci fašista. Já říkám, proboha, jak může někdo říct, že byl fašista proto, že byl zrovna v Itálii dva roky, když Mussolini nastupoval k moci. Vždyť všichni jeho italští přátelé od profesora Logata, Rippeliniho a byli výrazní antifašisté, kteří se s manželem setkávali, takže to vím stoprocentně.¹⁴⁴

¹⁴⁴ KOSTOHRYZOVÁ: audio nahrávka, (6.2.2010).

Závěr

Petra Stypková¹⁴⁵ se ve své diplomové práci ptá po mizení Josefa Kostohryze. Výše uvedená anketa i nejnovější vydání jeho díla, i toho, které dosud nevyšlo prokazují opak. Ukazují, že se jeho dílo začíná objevovat a doufejme i číst, že dílo, které je podloženo nesnadným a přesto statečně prožitým životem, je pozváním dnešního čtenáře do opravdového, hlubokého, upřímně prožívaného básníkovy pocitu, že v něm může najít odezvu.

Dá se tedy říci, že nejen básníkův život měnil postoje zachycené v jeho díle, ale že i dnešní doba hledá, nachází a objevuje perly jeho díla, které byly určeny k likvidaci. Je to o to cennější, že se tak neděje ze zvědavosti a touhy po zakázaném ovoci jako tomu bylo v 90. letech minulého století.

Na závěr bych znovu chtěl zdůraznit poselství života Josefa Kostohryze pro dnešní dobu, jeho životní hodnoty, nezlomná víra v člověka a víra v Boha ho provázela po celý jeho život a zrcadlí se v jeho tvorbě. Josef Kostohryz nikdy svoji víru neopustil, nejvíce pak má můj obdiv za neutuchající snahu dostat přikázání „miluj bližního svého“, když se snaží vyrovnat s perzekucí a neustále ve svých básních hledá cestu k odpuštění těm, co ho vyslýchali, mučili a věznili.

A na úplný závěr bych rád vyslovil přání, aby dál pokračovala práce na kompletním vydání díla Josefa Kostohryze, ať už se jedná o díla vydaná pouze v zahraničí, nebo díla dosud nevydaná. Toto bych přál nejenom nám, čtenářům jeho díla, ale hlavně jeho ženě Marii, která svůj život po jeho smrti zasvětila zachování jeho díla a jeho odkazu.

¹⁴⁵ STYPKOVÁ Petra: Kam mizí Josef Kostohryz (osobnost a tvorba básníka), Diplomová práce, Ostravská univerzita Ostrava, 2009.

Použitá literatura

Prameny

KOSTOHRYZOVÁ Marie: Polární záře nad pastvištěm, Svědectví o Josefu Kostohryzovi. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2008.

KOSTOHRYZ Josef: Básně. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2009.

KOSTOHRYZ Josef: Povídky a jiné prózy. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2009.

KOSTOHRYZOVÁ Marie: audio nahrávka, (6.2.2010).

Informační zdroje

BINAR Vladimír: Jak odpovídali účastníci ankety kniha roku 2009,
[http://www.lidovky.cz/jak-odpovidali-ucastnici-ankety-kniha-roku-2009-a-k-fuu-
/ln_redakce.asp?c=A091218_144604_ln_redakce_glu](http://www.lidovky.cz/jak-odpovidali-ucastnici-ankety-kniha-roku-2009-a-k-fuu-/ln_redakce.asp?c=A091218_144604_ln_redakce_glu).

ČERVENKA Miroslav: Fikční světy lyriky. Paseka, Praha-Litomyšl, 2003.

FUČÍK Bedřich: Donquijotská melancholie. Strmá nenaděj, Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 1994.

LEMAITREOVÁ Nicole, QUINSONOVÁ Mariet-Thérèse, SOTOVÁ Véronique: Slovník křesťanské kultury. Praha: Garamond, 2002.

MED Jaroslav: Spisovatelé ve stínu. Praha: Portál, 2004.

OPELÍK Jiří: Lexikon České literatury, 3/II. Praha: Academia, 2000.

PUTNA Martin C.: Antika v díle Josefa Kostohryze, in: Listy filologické 132/2009/3-4. Praha, 2009.

PUTNA Martin C.: Jak odpovídali účastníci ankety kniha roku 2009,
[http://www.lidovky.cz/jak-odpovidali-ucastnici-ankety-kniha-roku-2009-l-z-f63-
/ln_redakce.asp?c=A091218_145843_ln_redakce_glu](http://www.lidovky.cz/jak-odpovidali-ucastnici-ankety-kniha-roku-2009-l-z-f63-/ln_redakce.asp?c=A091218_145843_ln_redakce_glu).

ROTREKL Zdeněk: Skrytá tvář České literatury. Brno: Blok, 1993

STEINEROVÁ Jana: Jak odpovídali účastníci ankety kniha roku 2009,
[http://www.lidovky.cz/jak-odpovidali-ucastnici-ankety-kniha-roku-2009-l-z-f63-
/ln_redakce.asp?c=A091218_145843_ln_redakce_glu](http://www.lidovky.cz/jak-odpovidali-ucastnici-ankety-kniha-roku-2009-l-z-f63-
/ln_redakce.asp?c=A091218_145843_ln_redakce_glu).

STROŽ Daniel: Jak české osobnosti „objevily“ dílo Josefa Kostohryze, [http://www.obrys-
kmen.cz/index.php?rok=2010&cis=04&cl=07](http://www.obrys-
kmen.cz/index.php?rok=2010&cis=04&cl=07).

STYPKOVÁ Petra: Kam mizí Josef Kostohryz (osobnost a tvorba básníka), Diplomová
práce, 2009.

Eumenidy, in: Encyklopedie, <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/534059-eumenidy>.

Slovník antické kultury, Svoboda, Praha, 1974.

www.katolicka-dekadence.cz

www.slovníkceskeliteratury.cz

www.atelierim.cz

www.obecprekladatelů.cz

www.wikipedia.org

www.stararise.cz

Seznam příloh

Chronologie života a díla

Bibliografie

Seznam obrázků

Obrázky

Anotace

Chronologie života a díla

25. 12. 1907 se narodil v Křenovicích u Písku, zde žil kvůli vleklé nemoci své maminky u babičky Barbory Keřkové, rodiče bydleli v nedalekých Bojenicích, kde se také narodili jeho tři sourozenci Marie, Albína a František

1913–1920 navštěvuje obecnou a měšťanskou školu v Bernarticích, druhou třídu měšťanské školy opakoval pro nedostatečnou z matematiky, s kamarádem Františkem Mikotou psali a ilustrovali školní časopis

1918–1920 bydlel u rodičů v Bojenicích

1920–1927 navštěvoval I. Reálné gymnázium v Praze 2 v Ječné ulici, bydlel u tety Antonie Steinhilberové v Benátské ulici č. 5

1926 publikoval první básně ve Studentském časopise pod pseudonymem Jiras (statku rodičů v Bojenicích se říkalo u Jirasů) a v Časopise agrárního studentstva pod pseudonymem Antonín Kostohryz (tak se jmenoval jeho otec)

1928 složil doplňovací maturitní zkoušku z latiny na Akademickém gymnáziu na Příkopech

1928 začal studovat současně na právnické a filozofické fakultě Univerzity Karlovy, dál pokračoval pouze na fakultě filozofické obory český, francouzský jazyk a filozofie

1928-1929 napsal svou první básnickou sbírku Apokryfy s původním názvem Legendy žízně – za náš rod

1929-1936 vznikala básnická sbírka Druhá lyra

1930 úspěšně absolvoval státní zkoušku z pedagogiky opravňující k vyučování na středních školách

1931 podrobil se první operaci nádoru na nervu v lýtku pravé nohy

1933-1943 publikoval básně a referáty v revue Řád, jehož založení inicioval se svými přáteli Františkem Lazeckým, Stanislavem Berounským, Rudolfem Voříškem, Ladislavem Jehličkou, Janem Franzem, Timoteem Vodičkou, Antonínem Braitem a Václavem Renčem

1934 složil státní závěrečnou zkoušku z francouzského a českého jazyka, závěrečná práce Opis a slovník rukopisu Chelčického ze Strahovské knihovny

1934 vyšla básnická skladba Prameny ústí

1934 žádal o státní stipendium na studium ve Španělsku, ale bylo mu uděleno dvouleté stipendium pro studium v Itálii s povinností vyučovat v Istituto per l'Europa Orientale v Římě, ředitelem institutu byl slavista profesor Ettore Lo Gatto; v Římě pobývá jeho blízký přítel právník Josef Hakl, setkává se s Anastázem Opaskem a v rezidenci českého velvyslance Františka Chvalkovského, jehož dceru Antoinettu vyučoval, se seznamuje s vyšší italskou společností

1935 během druhého roku vyučuje také na univerzitě v Neapoli, seznámil se s italským spisovatelem Fabiem Tombari, jehož knihu Život přeložil

1936 absolvoval státní zkoušku z filozofie, závěrečná práce Etika Maxe Schelera

1936-1948 překládal z italštiny a v tisku publikoval desítky referátů o současných italských spisovatelích a básnících

1936-1937 působil jako středoškolský profesor českého a francouzského jazyka na gymnáziu Victora Huga v Praze na Smíchově (vyučoval zde také jeho bratranec Antonín Kostohryz)

1937-1938 vyučoval na Zátkově gymnáziu v Českých Budějovicích

1938-1939 napsal sérii vlasteneckých článků odporujících nacismu otištěných v Obnově

1938-1945 opět profesorem na gymnáziu Victora Huga v Praze na Smíchově

1939-1946 vznikly povídky Sudička, Černá Anka, Smutný žebrák, Smrt v pastoušce, Příběh ševce Kotta, Nina a dva romány, které se nedochovaly (zničil je sám autor)

1941 druhá operace nádoru na nervu v lýtku pravé nohy, dlouho chodil o holi

1941 vyšla jím koncipovaná učebnice Italsky rychle a všude

1942-1965 první manželství s Eliškou, rozenou Felklovou z Frýdku-Místku

1944 sbírka veršů Rekviem reagující na smrt jeho babičky Barbory Keřkové

1944-1945 od poloviny prosince do května se skrýval u vzdálených příbuzných v ovčíně u Rástar, během války spolupracoval s ilegálním odbojem a předpokládal brzké zatčení

1945-1949 pracoval na ministerstvu informací, od roku 1946 jako šéfredaktor Přehledu světového tisku v Pragopressu, 1948-1949 jako šéf sekretariátu II. tiskového odboru, který monitoroval západní tisk a rozhlas

1946 v nakladatelství Vyšehrad vyšla sbírka At' zkamení

1947 v únoru se narodila dcera Helena (Barbora)

1949 od října pracoval v Národní galerii jako šéf administrativy

1949 sepsal memorandum českých spisovatelů s podrobným rozbořem stavu kultury v naší republice po únoru 1948 (bylo zasláno papeži Piu XII, De Gasperimu, Churchillovi, Trumanovi), sám je přeložil do italštiny, o překlad od angličtiny požádal Václava Renče, skrze něj se o memorandu dozvěděl Václav Prokůpek a Kruh moravských spisovatelů byl kvůli této záležitosti zanedlouho tvrdě vyslýchán

1950 poprvé zatčen a tři dny vyslýchán

1950 od února půl roku v blázinci v Kateřinkách předstíral psychickou poruchu

1951 v květnu zatčen podruhé, vyslýchán v Bartolomějské ulici a v Domečku na Pražském hradě

1952 v dubnu odsouzen Státním soudem v Praze pro špionáž a velezradu na doživotí v procesu s tzv. Zelenou internacionálou, v červenci proběhl v Brně proces s Kruhem moravských spisovatelů a v únoru 1954 proces s jeho bratrancem Janem Kostohryzem, velitelem 311. bombardovací perutě v Anglii (strávil osm let v Jáchymově), všechny tři procesy na sebe navazovaly vykonstruovanými souvislostmi

1952-1963 během těchto let prošel věznicemi Leopoldov (zde pobýval opakovaně, dalo by se říct, že šlo o jeho „domovské“ nápravní zařízení, jednou z náplní práce bylo bourání kostela), Jáchymov (pracoval v uranové šachtě rovnost), v Brně na Celu a na rohu Příčné a Bratislavské, Ruzyně (překládal odborné texty o jaderné fyzice), Valdice (brousil sklo), Pankrác, krátkodobě Olomouc, Ostrava, Ilava; při jedné z amnestií v 50. letech mu byl trest snížen na dvacet pět let, což se dozvěděl až na svobodě

21.12.1963 propuštěn na sedmiletou podmínku, každý týden se musel hlásit na policii v místě trvalého bydliště

1964 pobýval střídavě u manželky v Lysicích, u sourozenců v Bernarticích, Bojenicích a Křenovicích, u Václava Renče ve Fryštáku (zpracoval pro něj hrubý překlad poezie F.

Petrarcy Kanzóny pro Lauru a básní S. T. Coleridge, které vyšly pod názvem Dračí křídlo s Kostohryzovým doslovem), od června do prosince zaměstnán v Etnografickém ústavu Moravského muzea v Brně jako překladatel

1965 rozvod se svojí první manželkou Eliškou, dál bydlí střídavě u sourozenců a známých v Praze, pracuje na hrubých překladech pro Ludvíka Kunderu (René Char Výbor z básní, Nesnos Výbor z básní, Petrus Borel Rapsodie), A. Kroupu (J. Prevért Výbor z básní), Františka Hrubína (Robert Blaire Hrob, nevydáno)

1966 byl přijat do Svazu překladatelů a mohl překládat na své vlastní jméno

1967 od ledna bydlí trvale v Praze Malešicích, podstoupil transplantaci krční tepny (první v naší republice), v listopadu se oženil s Marií, rozenou Hrubou

1968 srpnem více méně končí jeho veřejná překladatelská činnost, již zadané a hotové práce vyšly pod jiným jménem či bez uvedení autora (La Bruyere Charaktery neboli Mravy tohoto století; Paul de Gondi, kardinál de Retz Paměti)

1968 vznikla esej Výzva katovi, uveřejněna až v roce 1990 v časopise Tvorba

1969 vyšla sbírka Jednorozec mizí

1969-1974 vznikaly pohádky Potulný kytarista přišel pro pikurky – Jednorozec a krásná Magelona, původně vyprávění vnuku Tomášovi telefonem na pokračování (zkrácené vyšly v roce 1987 v nakladatelství Artie anglicky, švédsky a německy)

1970 vyšla sbírka Přísný obraz

1972 podařilo se mu odejít do důchodu (usiloval o to přes tři roky, ale bylo mu to znemožňováno díky absenci dokladů, ty odevzdal při zatčení v roce 1951 a zpět mu již nebyly vydány), podstoupil druhou transplantaci krční tepny, protože hrozilo její protržení

1972-1975 vznikají kriminální romány Paraple paní Černé, Ančí Máchová, mladá paní Jiroušková, které měly autorovi pomoci ve finanční tísní

1975 Olga Štilijanová kryla překlad z angličtiny J. B. Priestley Ztracené ráje (vydala Práce)

1977 stěhování z Prahy Malešic do Prahy Hájů; dcera Helena emigrovala do Švédska s vnukem Tomášem, našla uplatnění ve švédské televizi jako dramaturg, otec jí připravoval synopse pro literární pořady

1980 v Mnichově vyšla básnická sbírka Eumenidy; Josef Suda kryl překlad ze španělštiny Cunqueiro Álvaro Muž, který se podobal Orestovi

1983 byl stížen výronem v pravém oku (na levé špatně viděl již od dětství) a protože nemohl překládat ani číst, začal společně se svojí ženou malovat, když se mu oko uzdravilo, přestal a začal studovat teorii malby pro svoji manželku a organizoval jí výstavy

1985 v Mnichově vyšly básně v próze Melancholie

1987 v samizdatu vyšel autorem vybraný a uspořádaný výběr z básnického díla Strmá nenaděj s doslovem Bedřicha Fučíka

24.5.1987 zemřel na srdeční selhání

Bibliografie

Básnické sbírky

- Prameny ústí. Praha, vlastním nákladem 1934
- Rekviem. Praha, Ladislav Kuncíř 1944
- At' zkamení. Praha, Vyšehrad 1946
- Jednorožec mizí. Praha. Čs. spisovatel 1969
- Přísný obraz. Praha, Vyšehrad 1970
- Eumenidy. Mnichov, PmD 1981
- Verše mých začátků (Apokryfy, Druhá lyra). Strojopis 1983
- Melancholie. Mnichov, PmD 1985, druhé rozšířené vyd. Praha, Práce 1991
- Strmá nenaděj. Praha, samizdat 1987, znovu Mladá fronta 1994

Básně v periodickém tisku a ve sbornících do roku 1989

- Matce. Studentský časopis 6, č. 2, 10. 10. 1926, s. 57-58 (pseudonym: Jiras, VI R)
- U řeky. Studentský časopis 6, č. 3, 10. 11. 1926, s. 82 (Jiras, VI R)
- Ztratil jsem. Studentský časopis 6, č. 4, 10. 12. 1926, s. 103 (Jiras, VI R)
- Bouře. Studentský časopis 6, č. 5, 13. 1. 1927, s. 130 (Jiras, VI R, Praha II)
- Léto. Studentský časopis 6, č. 7, 12.3.1927, s. 197 (J.K.Jiras, VI R, Praha II, Ječná)
- Klekání. Studentský časopis 7, č. 3, 8. 9. 1927, s. 76 (J.K.Jiras, VII R, Ječná)
- Domov. Časopis agrárního studentstva 1, č. 4, duben 1927, s. 6 (Antonín Kostohryz)
- Sny nad zemí. Časopis agrárního studentstva 1, č. 6, květen 1927, s. 4 (Antonín Kostohryz)
- Jižní Čechy. Časopis agrárního studentstva 2, č. 1-2, listopad 1927, s. 1 (Antonín Kostohryz)
- Jitření. Tvar 3, č. 5-6, 1929, s. 185 (Antonín Kostohryz)
- Předzpěv k holubicím. Tvar 4, č. 2, 1931-1932, s. 55 (Antonín Kostohryz)
- Thalassa, Thalassa. Řád 1, č. 3, 1933-1934, s. 125-127
- A z hladu zpívám. Řád 1, č. 7, 1933-1934, s. 361-365
- Elegie. Řád2, č. 1-2, 1934-1935, s. 1-3
- Modlitba. Listy pro umění a kritiku 2, č. 4, 1934, s.86
- Na rozhraní. Almanach Kmene, jaro 1934, s. 106-108

Preludia. Řád 2, č. 8, 1934-1935, s. 409-412

Píseň jitřní ranní modlitba. Řád 3, č. 4, 1936, s. 209-211

Kain. Řád 4, 1937, č. 2, s. 71-72

Don Juan. Řád 5, 25.2.1939, s. 137

Elegie pro nesmrtelnou. Lumír 65, č. 7-8, 30. 6. 1939, s. 343-345

Trosky. Řád 9, 1943, s. 1-2

Klenot. Řád 9, 1943, s. 497

Letní kavárna; Strach lásky. Host do domu, č. 9, 1967, s. 50-51

Neuhne nikdo. Student 4, č. 28, 1968, s. 6

Mohyly (úryvek básně). Sešity pro literaturu a diskusi 3, č. 25, 1968, s. 16-17

Ztráty; Syrix. In: Sborník pětadvacíti (ed. V. Černý), Praha 1969, s. 98-100

Zamlčet všechno. In: Kalendář Lidové demokracie, 1970, s.95

Mohyly; Madrigal. In: Básníci ve stínu šibenice (ed. A. Kratochvíl), Řím, Křesťanská akademie 1976, s. 18-23, 185, 188-189

Ale jak smutný; Neschůdná cesta, marnotratný syn. In: Na střepech volnosti (ed. Z. Hrubý), Praha, Asyl 1987, s. 117-122

Zkalené zrcadlo. Obrys (Mnichov) 7, č. 3, 1987, s. 2

Taková krása to byla; Marnotratný syn, Soudný den nebude, Eumenidy. Svědectví (Mnichov) XXI, č. 81, 1987, s. 67-71

Mohyly (úryvek básně). Nové obzory 21-22, 1987, s. 18-19

Marnotratný syn. Zpravodaj – Časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku 20, č. 6, 1987

Próza

Ráno /I.část/, Studentský časopis 6, č. 4, 10. 12. 1926, s. 126-127 (J.K.Jiras, VI R, Praha II).

Ráno /II. část/, Studentský časopis 6, č. 7, 12.3.1926, s. 207 (J.K.Jiras, VI R, Praha II).

Osudy (povídky). Praha, Vyšehrad 1948 (rozmetáno)

Paraple paní Černé (detektivka, pod jménem Z. Hadrboľcová). Praha, Svobodné slovo 1975 (časopisecky), Melantrich 1976, maďarsky 1979, polsky 1982

Ančí Máchová (detektivka), nevydáno

Mladá paní Jiroušková (detektivka), nevydáno

Pohádky. Praha, Artia (česky nevyšly, pouze německy, anglicky, švédsky pod jménem Svatopluk Hrnčíř). Rozhlasové zpracování – rozhlas České Budějovice.

Dlouhý stín minulosti (předmluva k románu). In: Melancholie, Praha, Práce 1991
Smutný žebřák a Sudička (povídky), Bernartice 2007

Jazyková příručka

Italsky rychle a všude. Praha, J.R. Vilímek 1941

Překlady

Victor Hugo: Devadesát tři. Praha, L. Šotek 1927

Emil Ludwig: Tři titáni. Praha, Melantrich 1931

Honoré de Balzac: Ztracené iluze. Praha, Melantrich 1932

Rafaele Calzini: Benátská komediantka. Praha, Melantrich 1937

Fabio Tombari: Život. Praha, Literární a umělecký klub 1938

Irena Zarzycká: Divoška Ita. Praha, V. Zrubecký 1940

Piero Operti: Kondotiér. Praha, Literární a umělecký klub 1941

Alba de Céspedes: Nikdo se nevrací. Praha, Sfinx 1942

Francesco Antonio Perri: Neznámý učedník. Z doby Ježíšovy. Praha, ELK 1942

G. Forzano: Průvan. Praha, Karlínské divadlo 1942

F. Bontempelli: Popelka. Praha, Mozarteum 1942

Luigi Pirandello: Lazar. Praha, Karlínské divadlo 1942

U. Dazzi: Klára. Praha, Melantrich 1950 – rozmetáno

Národohospodářská kniha – rozmetáno

Simone de Beauvoir: Druhé pohlaví 1966 (s H. Uhlířovou). Praha, Orbis 1966

James Krüss: Florentina. Praha, SNDL 1967

Romain Rolland: Dějiny opery před Lullym a Scarlattim. Praha, Supraphon 1968

Ennio Flaiano: Čas zabíjet. Praha, Naše vojsko 1968, druhé vyd. 2007

Franz Farga: Paganini. Praha, Supraphon 1969

Ugo Betti: Zločin na ostrově koz. Praha, Městské divadlo 1968

Francoise Mallet-Jorisová: Marie Manciniová, první láska Ludvíka XIV. Praha, odeon 1970

Jean Giraudoux. Siegfried a Limuzinsko. Praha, Naše vojsko 1970

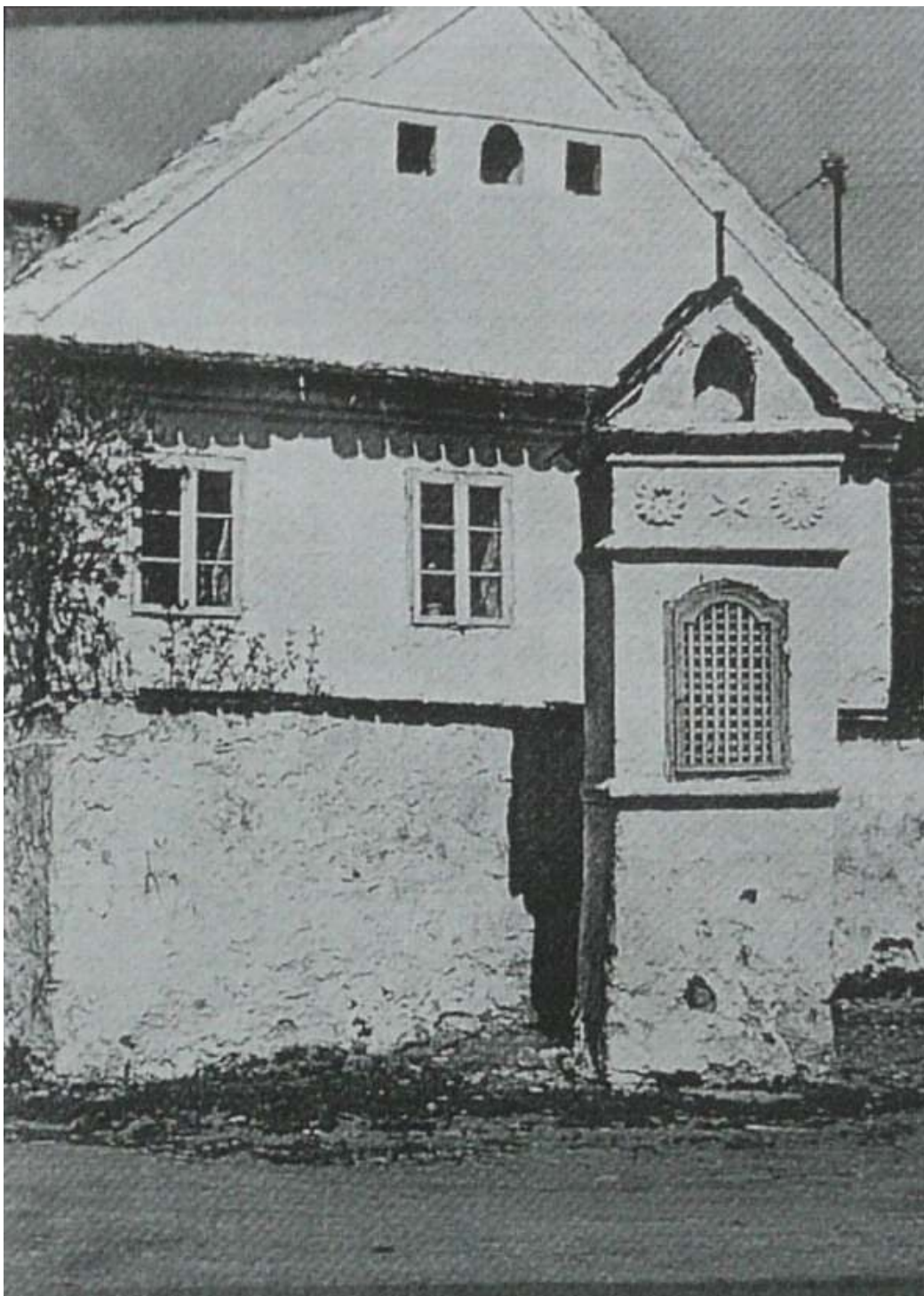
Lorenzo da Ponte: Paměti. Praha, Supraphon 1970

- Aldus Huxley: Konec civilizace. Praha, Horizont 1970, druhé vyd. Praha, Mat'á 2004
- Steven Runciman: Pád Cařihradu. Praha, Mladá fronta 1970, druhé vyd. Praha, Epoque 2003
- Darius Milhaud: Motivy bez tónů. Praha, Supraphon 1972
- La Bruyere: Charaktery. Praha, Odeon 1972 (bez jména překladatele)
- Paul de Gondi. Kardinál de Retz: Paměti. Praha Odeon 1973 (bez jména překladatele)
- J. B. Priestley: Ztracené ráje. Praha. Práce 1975 (pod jménem Olga Štilijánová)
- Almaro Cunqueiro: Muž, který se podobal Orestovi (pod jménem Josef Suda). Praha, Vyšehrad
- G. K. Chesterton: Klub podivných živností. Praha, Albatros 1969 – nevydáno
- K. Halbenreich: Bohuslav Martinů. Praha, Supraphon 1969 – nevydáno
- R. Calzini: Benátská komediantka. Praha, Vyšehrad 1968 – nevydáno

Seznam obrázků

1. Rodný dům Josefa Kostohryze v Křenovicích
2. Pamětní deska na zdi rodného básníkovu domu v Křenovicích
3. Kostohryzovo policejní foto z roku 1951
4. Josef Kostohryz s manželkou Marií v Křenovicích (fotografie z 1. poloviny 80. let)
5. Josef Kostohryz (fotografie z počátku 80. let)
6. Marie Kostohryzová

Obrázky

1. Rodný dům Josefa Kostohryze v Křenovicích. Foto: Polární záře nad pastvištěm, (Svědectví o Josefu Kostohryzovi), KOSTOHRYZOVÁ Marie, Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov, 2008, 80–81.

2. Pamětní deska na zdi rodného básníkovy domu v Křenovicích. Foto: Polární záře nad pastvištěm, (Svědectví o Josefu Kostohryzovi), KOSTOHRYZOVÁ Marie, Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov, 2008, 80–81.

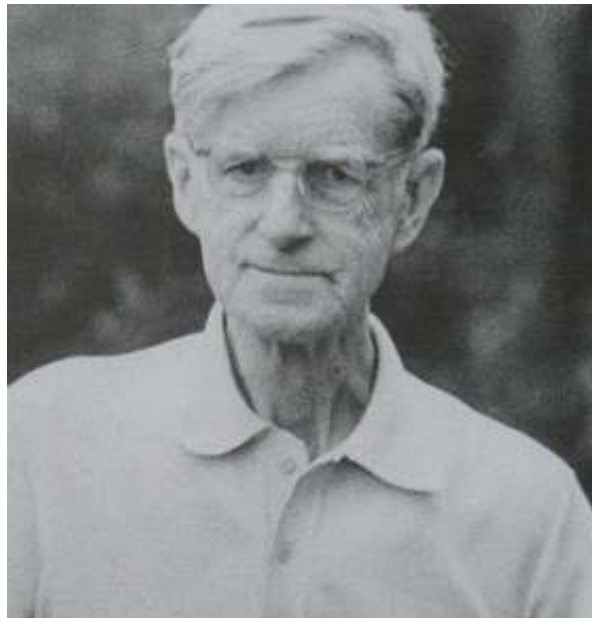

3. Básníkovy policejní foto z roku 1951. Foto: Polární záře nad pastvištěm, (Svědectví o Josefu Kostohryzovi), KOSTOHRYZOVÁ Marie, Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov, 2008, 80–81.

4. Josef Kostohryz s manželkou Marií v Křenovicích (fotografie z 1. poloviny 80. let)

Foto: Polární záře nad pastvištěm, (Svědectví o Josefu Kostohryzovi), KOSTOHRYZOVÁ Marie, Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov, 2008, 80–81.

5. Josef Kostohryz (fotografie z počátku 80. let)

Foto: Polární záře nad pastvištěm, (Svědectví o Josefu Kostohryzovi), KOSTOHRYZOVÁ Marie, Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov, 2008, 80–81.

6. Marie Kostohryzová, Foto: Polární záře nad pastvištěm, (Svědectví o Josefu Kostohryzovi), KOSTOHRYZOVÁ Marie, Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov, 2008, 80–81.

Anotace

Diplomová práce „Literární dílo Josefa Kostohryze v proměnách času“ pojednává o životě a díle básníka Josefa Kostohryze. Do jeho života vstoupily hrůzy dějin 20. století, především dvě světové války a období komunismu. Hlavně období komunistické perzekuce a pronásledování, třináctileté věznění a snaha tehdejšího režimu umlčet tohoto autora a jeho přátele, byly hlavními motivy zrcadlící se v jeho tvorbě. Tyto prožitky ovlivnily nejenom jeho život, ale přenáší se i do jeho díla, které má široký záběr od poezie, prózu, překladatelskou činnost až po napsání učebnice. V této práci jsem se pokusil uspořádat literární tvorbu Josefa Kostohryze do jednotlivých časových úseků, tak jak vyplývaly z životních situací autora. Nedílnou součástí mé práce je také rozbor jeho životního příběhu. Bez znalosti autora jako člověka, jeho rodiny, životních příběhů nelze dobře chápat poselství jeho tvorby a proto tyto dvě oblasti propojuji ve své práci v jeden celek.

Klíčová slova:

Josef Kostohryz; Memorandum českých spisovatelů; Bůh a Osud v básních; Marie Kostohryzová; Stará Říše; Prameny ústí; Ať zkamení; Melancholie.

Annotation

The master thesis titled „The literary work of Josef Kostohryz through the changes of time“ focuses on the life and work of the Czech poet Josef Kostohryz. His life was marked by the 20th century in which he was living, particularly by the atrocities of World War II and the long period of communism. The main motives reflected in his works is the period of communistic persecution, his 13 years long imprisonment and the numerous efforts made by the communistic regime to silence this brave autor. Not only did these painful life experiences affect his life but they also had a serious impact on his work which includes a broad range of different genres such as poetry, prose, various translations and even the writing of a textbook. In this paper I have tried to organize in a surveyable manner his literary works by the periods of time in which they originated while taking into account his own life situation at the time of writing.

An indispensable part of my paper is also the evaluation of his life story since without the proper knowledge of the author as a person, of his family and his life experiences it would

be virtually impossible to understand the message he is aiming to convey through his literal activity. Thus I have tried to interweave both his life and the analysis of his works into one integrated corpus.

Key words are:

Josef Kostohryz; Memorandum českých spisovatelů; Bůh a Osud v básních; Marie Kostohryzová; Stará Říše; Prameny ústí; Ať zkamení; Melancholie.